

AZ EMBER

GÖNDÖR FERENC POLITIKAI HETILAPJA

Az amerikai csafatér

A magyar bolsevikiek egyszer már világmegegyőztető hűstettet végeztek. Ez vagy ötszáz évvel ezelőtt volt, amikor sikerült az októberi forradalmat, az ifjú magyar köztársaságot, annak gyönyörű demokráciájával együtt megbuktatni, a diktatura örületébe taszítani és ily módon felidézni az öt esztendő óta tomboló fehér terrort. E világraszóló és munkáséleteket tömegesen irtó sikerükön felbuzdulva, a magyar bolsevikiek megpróbálták az osztrák munkásság sorait megbontani, de itt a józan proletárörszón kiebrudálta őket, mire elcsöndesedtek. Sokkal eredményesebben tevékenykedtek a magyar bolsevikiek Németországban, ahol megrendezni segítették azt a híres és véres kommunista puccsot, amelynek drága árát sok munkásélet adta és amelynek nyomán szemtelenségben és erőben fűrgén megnőtt a német reakció. Am a magyar bolsevikiek nem csüggedtek és áldásos tevékenységük színterét áthelyezték az utódállamokba és amerre Csehszlovákiában, Romániában és Jugoszláviában jártak, ott mindenütt sikerült tönkretenni a magyar munkásmozgalmat, feldulni és megbontani a szervezett munkásság sorait és nyeregbe segíteni a reakciót és szóhoz juttatni a népbolondító keresztényszocialistákat.

Ahol pusztítani való volt, ott pusztítottak, ahol rontani való volt, rontottak, ahol értékek voltak, ott tiportak, ahol munkásszolidaritás volt, ott tönkretették. Szép munkát, buzgó munkát s egész munkát végeztek a magyar bolsevisták és mi, akik éveken keresztül bevallhatatlan csekély eredménnyel verekedtünk ellenük, már régen nem beszéltünk róluk, hiszen minden figyelmünket és erőnket lefoglalva tartja a fehér terror magyarországi rendszerének ostromozása és úgy éreztük, hogy a magyar bolsevikiek már eléggé le szerepeltek ahhoz, hogy levegyük őket a napirendről. Ahová léptek, ott fü nem nőtt, ahol kárt tenni lehetett, ezt buzgón és maradék nélkül megtették. Ne beszéljünk róluk, béke poraikra!

Fájdalom, ismét beszélünk kell a magyar bolsevistákról, akik még mindig nem férnek a bőrükbe, még mindig találunk területet, ahol pusztítani lehet. Mélyen elszomorodott szívvel, szinte a kétségbeesés hangján kell említenünk azt a lelkiismeretlen és felelőtlen pusztító munkát, amit magyar bolsevik apostolok messzi Amerikában végeznek, ahol sikerült nekik a munkásokat megmérgezni és minden tisztességes munkát elpusztító gonosz agitációjuk jármába állítani.

Hock János és Jászi Oszkár járnak hónapok óta Amerikát és Károlyi Mihály zászlaját lobogtatva, az októberi forradalom és a magyar népköztársaság szent ügyének igyekeznek megnyerni az amerikai magyarságot. Jászi Oszkár és Hock János a legnagyobb és legnemesebb missziót teljesítik, amikor ötszázévi bujdosás keserű csalódásaival és meddő küzdelmeivel nem törődve, az amerikai magyarok felvilágosításával és ennek a magyarságnak hatalmas támogatásával próbálják megdönteni a gyilkosok és rablók magyarországi rémuralmát. Jászi

és Hock amerikai agitációjának nagy jelentőségével tökéletesen tisztában van a magyar kormány, amelynek amerikai követe és minden ügynöke igyekszik az akadályok egész tömegét az októberi eszme tengerentúli hirdetőinek útjába gördíteni. A fehér terror sajtóbérénci a rágalmak szennyvizét lövelik Jászi és Hock tiszta alakjára és a fehér ügynökök piszkolódásával nemes versenyre kelve az Amerikába szivárgott magyar bolsevikiek is megpróbálnak mindent, hogy hazugságokkal, terrorisztikus, gyűléstzavaró erőszakoskodásokkal elgáncsolják a tengeren túl küzdő forradalmárokat nagy célok felé törekvő gyönyörű munkáját. Igen, ismét meglevenedett — s ezuttal Amerikában — a jól ismert kép: a Horthy bérencek egy gyékényen árnak Kun Béla legényeivel és megtalálják egymás bajtársi kezét, ha az októberi forradalom férfainak közös erővel való üldözéséről és megrágalmazásáról van szó. Jászi és Hock népgyűléseit félrevezetett és megtévesztett magyar munkások próbálják botrányba fullasztani nem kis kárörvendő hahotájára az amerikai fehéreknek. Az Amerikában garázdálkodó magyar bolsevisták Jászi és Hock elleni vad hajszeját New-Yorkban Pogány József szőrös keze irányítja és csak így lehet megérteni, hogy szervezett magyar munkásoknak ma a legfőbb gondjuk a messzi Amerikában, hogy Jászi Oszkár és Hock János szavát fulasszák bele izléstelen bot-

rányokba. Valóban csak a Pogány József kalandor egyénisége és fertőzött gondolkodása tekintheti forradalmi érdeknek, hogy a Horthyékat leleplező Jászi Oszkár és Hock Jánost elhallgattassák. Nem lehet megérteni józan ésszel ezt a tébolyodott elvakultságot, ha a szerencsétlen végű magyar diktatúrának nem láttuk volna ezeket az apostolokat közelről, ijesztő negllesében. De mi láttuk őket és mi megértünk mindent.

Lapunk más helyén közöljük Jászi Oszkárnak a „Kaliforniai Magyarság” című lapban megjelent cikkét, amelyet egy, a bolsevisták részéről megzavart népgyűlés után jogos felháborodásában írt. Jászi és Hock természetesen se fehér, se bolsevik részről, se jobbról, se balról nem engedik magukat terrorizálni és végzik tovább a maguk apostoli munkáját. Am, a magyar bolsevikiek nem pihennek, ők aktívak, mozgékonyak és fáradozatlanok, ha a jó ügynek, a forradalom ügyének ártani lehet. Amerikában még lehet és mennyi kötelességérzet, mennyi hit, mennyi nemes fanatizmus szükségeltetik ahhoz, hogy ilyen körülmények között, ilyen ádáz, gyűlölködő harcok közepette, minden elérhető eredménytől olyan reménytelenül megszesse, habozás és megrettenés nélkül végezzék férfiak — Jászi és Hock — a nagy munkát, amelyre elhívták. Szóval, Jászi Oszkár és Hock János csüggedten, kiábrándulva és fájdalmas szeretettel.

Göndör Ferenc

Castiglioni,

a francia-csehszlovák szerződés titkos szerzője

A francia frank váratlan emelkedése katasztrófába sodorta Bécs egész gazdasági életét. Rettenetes pusztítást vitt véghez a frankkontreminaló Bécsben a francia pénz váratlan emelkedése és az ezt nyomon követő tőzsdei baisse végigseper a bécsi pénzpiacra és valóságos hullaerdő borítja a csatateret. Rettenetes válságos időkét él a bécsi pénzügy, a fizetésképtelenségeknek sohasem látott tömege ejti rémületbe az embereket és ma már nem okoz meglepetést, a szörnyű krach nyomán netán történő öngyilkosságok és gutaütések sora. Az osztrák főváros válságos napokat él mostanában és ennek a rettenetes krízisnek egyik szíven ütött, vergődő, óriási áldozata maga a siberkirály: Castiglioni Camillo. Castiglioni fizetésképtelenségéről ma még korai volna beszélni, de hozzáértők és beavatottak az olasz-héber pénzfedelem veszteségét olyan nagyarányúnak tartják, amelyet még az ő monstruózus vagyona is nehezen fog kiheverhetni. A frankon és az azt nyomon követő bécsi baissen állítólag Castiglioni vagyonának nagyobbik fele eluszott.

Természetes, hogy Castiglioni nem ül tétlenül, amíg megszámlálhatatlan milliárdjai hamvadnak semmivé és kétségbeesett erőszakkal igyekszik megállítani a fejére szakadó lavinát és olyan eszközökkel kísérli meg a frank árfolyamának lenyomását, amelyek már rémregények fejezeteiként merednek a mi tájékozatlan szemek elé. Néhány nappal ezelőtt a „Berliner Tagblatt” egy állítólagos titkos francia-csehszlovák szerződésről közölt szenzációs híradást. Az egész

világot izgalomba hozta e titkos diplomáciai akta létezésének bejelentése, amire a csehszlovák kormány hivatalos lapja, a „Prager Presse” azzal válaszolt, hogy felhívta a „Berliner Tagblatt”-ot a nemlétező szerződés szövegének szó szerinti közzétételére. A „Berliner Tagblatt” ennek a felhívásnak nem tudott eleget tenni, amire Benes lapja, a „Prager Presse” hazugságnak és kholmánynak bélyegezte az egész szerződési szenzációt, amelynek — a csehszlovák kormánylap szerint — az volt a célja, hogy egyrészt Franciaország, másrészt Csehszlovákia iránt bizalmatlanságot keltsen a szövetségesek részéről, másrészt, hogy, olyan középeurópai bizonyalmakat idézzon fel, amelyek alkalmasak különböző börmánövekre és egyéb rablóhadjáratok zavartalan lebonyolítására. A „Prager Presse” ugyanis megbízható adatok alapján megállapította, hogy a „Berliner Tagblatt”-ban a francia-csehszlovák álszerződés hírért Castiglioni helyeztette el, aki olyan óriási veszteségeket szenvedett a frank emelkedése folytán, hogy ilyen külpolitikai bombavetéssel próbált egy általános zavart kelteni, amelyben remélte a frank újabb árfolyamzuhanását. A „Prager Presse” szerint Castiglioni ezt a manővert az ő sajtófőnöke juttatta el a „Berliner Tagblatt”-hoz, aki régi összeköttetésben és baráti viszonylatban van a nagy német újsággal. A „Prager Presse” itt nyilvánvalóan dr. Lederer Léóra, a kiváló publicistára céloz, aki valóban hosszú éveken keresztül méltán megbecsült bécsi szerkesztője volt a „Berliner

Tagblatt”-nak és aki jelenleg valóban Castiglioni teljhatalmu sajtófőnöke. Eszerint tehát az egész francia-cseh szerződés Castiglioni kitalálása és ezt a nagy port felvert hamisítványt a minden ország szerencsétlenségét a maga számára kamatoztató siberkirály a szebb feladatok végzésére hivatott és jobb sorsra méltó Lederer Leó hírlapíró-társunk útján plaszirozta volna a „Berliner Tagblatt” hasábjain további hárcsolások célzatával.

Lederer Leó iránt való minden kollektív részvétünk mellett is közérdeklőnek tartottuk, hogy foglalkozunk ezzel a mai időköt oly realiztikusan jellemző eseménnyel annál is inkább, mert Castiglioni nagy befolyásának sikerült az ügy ezen részét a bécsi sajtóban teljesen elnyomni. A bécsi sajtó teljesen agyonhallgatja a „Prager Presse”-nek ezt az érdekes leleplezését, amelyet pedig, anélkül, hogy annak adatait magunkévá tennék, mégis csak illik ismertetni. Ez a szempont vezet bennünket, amikor a vagyoniilag dűledező Castiglioni kétségbeesett próbálkozását a prágai németnyelvű lap nyomán ismertettük. Információink szerint Franciaországban mértékadó körökben olyan nagy az ingerültség Castiglioni ellen, hogy a frankkontreminaló és titkos szerződéseket gyártó siberkirály aligha lesz mostanában abban a helyzetben, hogy romboló és hárcsoló szelleme nyomában ő maga testileg is megjelenhessen a francia fővárosban. Arról is kaptunk értesülést, hogy dr. Lederer Leó Castiglioni megbízásából Prágába akart utazni, hogy ott igyekezzék tisztázni azt a szerepet, amelyet Castiglioni tulajdonitanak. Mielőtt azonban Lederer utra kelt volna, bizalmasan közölték vele, hogy nem ajánlatos Prágába utaznia, mert Brünnben a legnagyobb valószínűség szerint letartóztatják. Erre Lederer kénytelen volt itthon maradni és most a posta és a táviró segítségével igyekeznek Castiglioni szerepét tisztázni. Már tudni illik, ha ez a tisztázás egyáltalában lehetséges.

Biró Lajos két napot Budapesten töltött.

Biró Lajos, a jeles író és nagyszerű publicista közel öt esztendő óta emigrációban. Biró, aki a Károlyi-forradalomnak egyik legkülönb publicistája és külügyi államtitkára volt, puritán egyéniségéhez illően, a legmélyebb szolidaritást tartotta és tartja ma is a forradalmi emigrációval. Az ő intakt személyisége soha, egy pillanatig nem volt hajlandó megalkuvásokra és egy egész férfi elvhűségével háritott el magától minden olyan befolyást, amelytől koncessziók megtételére óhajtott birni. Annál imponálóbb Biró Lajosnak ez a magatartása, mert befolyásos budapesti részről mindenáron szeretnék volna őt a fal mellett való hazatérésre rábirni és ő erről hallani sem akart annak ellenére, hogy kevés bujdosót emésztett ugy a nosztalgia, mint Biró Lajost. Ő sohasem tagadta, hogy majd megszakad a szíve Budapestért, de semmit sem tett olyan irányba, hogy a Budapestre való utazását megkönnyítse.

Ilyen előzmények után a szenzáció erejével fog hatni, hogy Biró Lajos az

elmúlt héten hirtelen Budapestre utazott és két napig a magyar fővárosban tartózkodott, ahonnan visszatérve Bécsbe, innen nyomban Amerikába utazott. Ennek a nagy csöndben véghezvitt pesti utazásnak a története pedig a következő:

Biró Lajos öccse, *Biró János* hírlapíró hosszú évek óta Amerikában él. *Biró János* a bujdosás éveiben többször fölkerlte rajongásig szeretett testvérbátyját, hogy utazzék ki hozzá, Amerikába. Néhány héttel ezelőtt azután személyesen jelent meg Bécsben *Biró János* azzal az eltökélt szándékkal, hogy *Biró Lajos* kiviszi magával *Newyorkba*. *Biró Lajos* annál is inkább hajlandónak mutatkozott az Amerikába való kiutazásra, mert éppen most adják odakint néhány darabját a legnagyobb sikerrel és szerzői minőségben is dolga akadna most odakint. Öccse fölhívására tehát elhatározta a Magyarországból kiülődött, de Amerikában ünnepezt szülő, hogy kiutazik tengerentúrra. A bécsi magyar követségen ebből a célból ki is állították *Biró Lajosnak a magyar utlevelet*, de az amerikai vizumot csak a budapesti amerikai követség adhatta meg neki és természetesen csak abban az esetben, ha személyesen jelentkezik érte. *Biró* tehát abba a kényszerhelyzetbe került, hogy vagy hazautazik Budapestre az amerikai vizum megszerzése céljából,

vagy nem utazhatik Amerikába. Hosszas habozás után nem tehetett *Biró* mást, mint elhatározta, hogy pusztán ennek a hivatalos intézkedésnek a céljából hazautazik. *Biró Lajos* elhatározását apósa, *Vészi József* közölte az illetékes budapesti hatóságokkal, amelyek nem tehetek mást, mint hogy tudomásul vették ezt. *Biró Vészi József* kíséretében az elmúlt héten hazautazott Budapestre, ahol nyomban kiállították számára az amerikai beutazási engedélyt. A városban természetesen sehol sem mutatkozott *Biró*, csak éjszaka, nyitott fiakkereken végigkocsizott az *Andrássy-uton* és a *Margitköruton*, amikor is annyira erőt vett rajta az elérékenyülés, hogy végigzokogta az egész kocsiutat. Megrögzött hazaárulót régen láttak így zokogni az elárult magyar föld iránt való gyógyíthatatlan szerelemben...

Megható, különös látogatás volt a *Biró Lajos* pesti vizitje. Se barátok, se ellenségek nem tudtak az illusztris iró kényszerű megjelenéséről, amely mindössze két napig tartott, mert *Biró* dolga végeztével azonnal visszaérkezett Bécsbe és innen már másnap elutazott Amerikába. Ugy éreztük, hogy ezt a kis történetet, amelyet nem minden elérékenyülés nélkül vetettünk papírra, meg kellett menteni a hazaáruló emigráció történeti dokumentumai számára.

Aludjon, Nonácská!

A titokzatosan eltűnt *Szántó Miklós* hulláját tehát *Hartán* kihalászták a Dunából, ahonnan *Somogyi Béla*, *Bacsó Béla*, *Neumann* és még sok más meggyilkolt ember felpuffadt, megcsonkított holtteste került elő. Dunai hullának lenni nem jelenti azt, hogy a szerencsétlen önként, halálvágyból merült el a hullámsírban. S bár az orvosi vélemény öngyilkosságot írt *Szántó Miklós* halotti levelébe, még nem lehet mérget venni arra, hogy *Szántó Miklós* önszántából vetette be magát a Duna jeges hullámaiba. Emlékeztünk, hogy ugyanezek a doktorok voltak szívesek *Landau Adolfot* is megöngyilkolni, holott *Landau Adolfot* némi lápiszolás után egészen biztos, hogy megölték. Ezért tehát még nincs okunk diadallal kiteríteni a szerencsétlen *Szántó Miklós* megtalált holttestét, a gyanu magja olyan talajra hullt, ahol ki kell, hogy virágozzék.

Mert fájdalmasan kétségbeesztő, hogy Magyarországon annyira beidegződött az emberekbe, hogy valakit mir nix, dir nix el lehessen hurcolni és megölni, hogy ravasz és élelmes emberek már valóságos új üzletágot alapíthattak, arra támaszkodván, hogy mihelyt tiszték és a *Margit-köruti* fogház szerepelnek a történetben, már gyászruhát öltenek az elveszett ember hozzátartozói és a gyászolók erszénye könnyen nyílik. Ugyebár, a gyanus kártyabarlangban, ahol minduntalan hamiskártyásokat lepleznek le, már utóbb nem is kell, hogy rajtüssünk a kompánián és elvegyük a cinkelt kártyákat, már egyetlen szóra is elhiszik nekem, hogy itt kifosztják az idegent. Ezért oly borzalmas a *Szántó-ügy* háttere akkor is, ha véletlenül tényleg öngyilkosságot követett volna el. Mert, ha még nem derült ki, hogy *Szántót* meggyilkolták, annyit megtudtunk, hogy az összes jószok, röntgenszemű emberek, grafológusok, médiumok, csodarábbik, mind, egyhangulag bementék, hogy *Szántó Miklóst* elhurcolták, a budai nagy, sárga háza vitték...

— Aludjon, Nonácská! Hipnotizálta egy *Ignát* nevű hipnotizátor a feleségét az eltűnt *Szántó* felesége előtt és *Nonácská* elaludt és transzában sikongott, hogy látja *Szántót*, amint katonák verik a fejét. Mi általában nem nagyon hiszünk az ilyen mesékben, de annál jobban hiszünk *Nonácská* és a többi csoda üzleti érzékében, amellyel nagyon is számításba veszik a valószínűségeket. Nem tudom, *Nonácská* aludt-e tényleg, vagy egyszerűen csalt, de annyi biztos, hogy bátran vehette kombinációba, hogy katonák verik

Szántó fejét. A katonák ugyanis ezt több ízben nagyon szorgalmasan művelték. *Nonácská*, bár svindler de az tagadhatatlan, hogy *Horthy* katonái nagyon sok ártatlan ember fejét bevették. Igazán nem vehetjük rossz néven *Nonácskától*, hogy utóbb ebből tökélet akart kovácsolni. És ha hitelünket meg is vonjuk *Nonácskától*, mégsem látunk tisztán és még sem állíthatjuk, hogy *Szántóval* nem történt ugyanaz, ami sok száz eltűnt polgárral bebizonyítottan megtörtént.

A kecskeméti csodával szemben is tamaskodtunk és nem tudtuk elhinni, hogy tényleg igaz, hogy tűz támad, ahol a kis bojtárgyerek megjelenik. De már kecskeméti *Héjjas Iván* létében nem kételkedhetünk. A tűz nem volt igaz, a vér igaz volt. A szénakazalt a kis bojtár felgyújtotta, de az orgoványi kétszázát a nagy gyilkos meggyilkolta.

— *Nonácská*, aludjon! Aludjon, ha *Szántó* fejét a katonák nem is verik. Nem baj, ha ezuttal tévedett légyen. Ellenben nézzen *Szigetvárra* és tekintsen *Kaposvárra* és mondja meg, hogy mit lát? *Dr. Huszár Csaba* kórházi orvos *Szigetvárt* az erger-berget énekli. Jön egy *Friedmann* nevű zsidó föld-birtokos. *Dr. Huszár Csaba* beleköt a zsidóba, aki botjával védekezik. Erre *Huszár Csaba* előveszi a zsebéből a bonckését (milyen rendes ember: a bonckését mindig magánál hordja) és beledöfi *Friedmann* hasába. Nem enged, hogy az életveszélyesen sebesült *Friedmann* a kórházban megoperálják. Dögöljön meg a zsidó! mondja.

Kaposvárt *Nonácská* már a törvénszék fő tárgyalási termébe látja. Az igazságot tévő bírakat és a vádlottakat. Mert nemcsak *Huszár Csaba* a vádlott, aki *Friedmann* zsidót majdnem megölte, de vádlottak *Friedmann* is és a barátja, akiket az ügyész azzal vádol, hogy *Huszár Csabát* bántalmazták. *Nonácská* most valami rémcsonyát lát. Jaj, jaj. A független magyar bíróság a majdnem-gyilkos ébredő-orvost fölmenti és *Friedmann*at, aki az életveszélyes szurást kapta a hasába, három hónapi fogházra ítéli el. Hát ez kérem gonoszabb, vigasztalanabb, reménytelenebb, égbekiáltóbb eset, mintha tényleg bebizonyosodna, hogy ugynevezett felelőtlenek megölték *Szántó Miklóst*. Ez aztán nem álom, hanem rideg valóság. Éppen úgy, amint nem álom, hogy *Szegeden* viszont a *Piroska-fivérek*et, a csongrádi bombamerénylőket, engedték szabadon. Ehhez képest *Szántó Miklós* meggyilkolása jogrendes cselekedet.

— Aludjon, *Nonácská*! Jó éjszakát!

Képek

a bécsi román-orosz konferenciáról

— „Az Ember” tudósítójától —

Ama híres-neves, talán legnevezetesebb újkori konferencia óta, amikor egész Európa diplomatái adtak találkát maguknak az akkor még „császár”-városban, hogy bálók, fényes multságok, kis szerelmi és nagy diplomáciai cselszövények közepette elintézzék *Napoleon*nak, a bukott nagyságnak örökét, Bécs a nemzetközi diplomáciában igen jó hírnévnek örvend. Konferenciák megtartására, ellentétnek a zöld asztalnál való kisimítására kiváló ez a nevető és könnyed, kissé felület és könnyelmű város. *Barok* palotáinak vidám szépsége felderíti a bennük tanácskozókat, a falfestmények nevető színei, a könnyed és kecses szoboralakzatok vidámságot lopnak a legridegebb diplomata-szívbe is, a bécsi jelszó: „San ma gemütlich!” programként érvényesíti magát a legsúlyosabb tárgyalásnál is és ha a kedélyesség győz, akkor az ágyúnak nincs szerepe.

Jól tették *Románia* és *Szovjetország* urai, hogy Bécsben igyekeznek módot találni arra, miként lehetne a *Dnyeszter* partján ülő sötét felleget, mely sok millió embert állandóan pusztító viharral fenyeget, egy elriasztani, hogy Keleteurópa e bötermésű részén örökös legyen a napsugár. De ami e hóföregetekben, orkánokban és felhőszakadásokban ugyancsak gazdag világban nem könnyű feladat!

Érdekes ellentét a két delegáció vezetője. Az egyik kicsiny, mozgékony, *Chaplin*-bajuszu, folyton nevető emberke, a másik méltóságteljes, gondozott és imponáns szakállu, rideg, cvikeres pillantású ur. És mégis, az első *Románia* egyik régi iskolájú diplomátája, a másik pedig az orosz proletárdiktatura képviselője. Amikor titkáraitól kísérve, rövid időközben egymás után elhagyják első találkozásuk színterét, a de nem avatott bajosan tudná kitalálni, melyik a régi, melyik az új világ képviselője. Az utóán azonban kitűnik. Az alsóausztriai *Landhaus* előtt, a kapunál fényes magánautóba szállnak be a román urak, míg az orosz

elvtársak sietős lépésekkel gyalog távoznak el.

Hogyha csak egy negyedóra is, de összejöttek: nagy haladás. Mert bár mindkét delegáció megtette a hosszú utat *Moszkvából*, illetve *Bukarestből* Bécsbe, az utolsó pillanatig kétséges volt, lehetséges lesz-e a tanácskozás megtartása, nem válnak-e el a delegációk titkárainak első, nem hivatalos találkozása után anélkül, hogy csak meg is próbálnák a lehetetlennek látszó megegyezést. Hogy megpróbálják, amellyel bizonyít, hogy ők még sem látják olyan lehetetlennek a megegyezést. Ha nem is ma, ha nem is itt történik talán a végleges megértés, legalább egy részét távolítják el annak a sok szöges drótnak, mely az orosz-román utat eltorlaszolja.

Az egész világ érdeklődése kíséri annak az egy tucat férfinak a munkáját, akik most azért jöttek össze Bécsben, hogy megteremtsek az *Oroszország* és *Románia* közötti normális viszony előfeltételeit. Ezek az előfeltételek tulajdonképpen egy szóban foglalhatók össze: *Besszarába*.

Súlyos kérdés. Ami a legutóbbi hónapok folyamán *Moszkvában* végbement és amit az orosz felelős vezetők ez idő alatt az egész világba eltáviratoztak, kinyilatkoztak, tiltakoztak és propagáltak, nem hagy kétséget aziránt, hogy az orosz tanácskoztársaság ragaszkodik, vagy legalább is ragaszkodni próbál a *Dnyeszter* és *Bug* közötti, sok magyar hadifogolytól gyalogjárt terület feletti rendelkezéshez. És *Románia*: a román kamarában a „hazaárulónak” szidott *dr. Lupu* óriási taps közepette kiállította be a világba: „Utolsó csepp vérünket a román *Besszarabiáért!*” A román hivatalos álláspontról pedig meggyőződhetik mingenki, aki valaha a bécsi román követségen járt. A fogadóterem falán hatalmas térkép lóg: *Besszarába* néprajzi térképe. A térképen meg ez a felírás: *Besszarába* hárommillió lakosa közül kétfélmillió a román, kétszáz ezer az orosz és ukrán.

Napi egy liter tej Térffy cselédjeinek

A *Károlyi Mihály* elleni vagyonekbezási pör befejezését mintha mesterségesen huznák-halasztanák. Ugy látszik, hogy mire a *Kuria* kimondja az ítéletet, már egy sereg kurzista nagyság kövérré hizott, *Károlyi Mihály* elkaparintott javaiból. A bíróság törvényellenesen elrendelte *Károlyi Mihály* vagyonának elkobzását. A nagykövetség tanácsa tiltakozott a békeszerződésbe ütköző pör lefolytatása ellen, de *Horthy* biráit az ilyesmi nem feszélyezi. Kérdés azonban, hogy most, amikor a kölcsön miatt a Népszövetségnek beleszólást engedtek az ország pénzügyi kormányzatába, a magyar kormány továbbra is brüszkírozhatja-e a nagykövetség tanácsát vagy a Népszövetséget, amely nem hunyhat szemét afelett, hogy *Károlyi Mihály* birtokait jogtalanul elrabolják. Azokat a földeket, amelyeket *Károlyi Mihály* a magyar népnek adományozott. Kérdés, hogy eltűrik-e ezt a nyílt rablást és mikor ütnek már rajt a rablókon.

A „Reggel” című budapesti hétfői lap szerint külön rendelettel állapították meg *Térffy Béla* nyugalmazott miniszternek, a *Károlyi*-vagyon zárgondnokának, javadalmazását. A rendelet úgy intézkedik, hogy a zárgondnok évenként 100 métermácsi hevennyolc kilogrammos tisztavízű buza árának megfelelő koronösszeget kap. Figyelemmel a buza mostani tőzsdei arfolyamára, ez a törzsfizetés évi 32—34 millió koronára rug. Kap ezenkívül a zárgondnok, természetbeni járandóságul, családtagon-

ként és a két cseléd után, napi 60 deka lisztet, 1 liter tejet, havonként félkiló sőt és évente 365 liter bort, amelynek egyharmada finom peccsenyebor, kétharmada asztali bor, 500 liter paradí vizet, két vagon száraz hasáb tűzfát és fejenként évi 20 mm. burgonyát, 60 kg. hüvelyes veteményt, azután gyümölcsöt, zöldséget. E természetbeni járandóságokat házhoz szállítva kapja a zárgondnok, akinek joga van a pesti piaci ár középárfolyama szerint ezekre a cikkekre készpénzváltást igényelni. Külön részesedés jár a zárgondnoknak az uradalom tiszta jövedelméből, amelynek kulcsát azonban külön rendelet szabályozza. Megtérítik a zárgondnoknak zárgondnoki működése során felmerült minden szükségletét; az irodai alkalmazottakról külön gondoskodik az uradalom és ugyancsak az uradalomnak számítandók fel az utiköltségek és kiszállási díjak. A zárgondnok javadalmazása után esedékes mindennemű adót az uradalom viseli.

Tehát *Károlyi Mihály* vagyona zárgondnokának lenni az álmokönyv szerint is jó. *Térffy* két cselédje naponként egy-egy liter tejet kap, amikor volt idő, hogy *Károlyi Mihály* kis gyermekei, nem biztos, hogy tejhez jutottak. Jellemző, hogy a kurzus be sem várva a jogerős ítéletet, már kezdi hivat jutalmazni a *Károlyi* birtokból. Így a zárgondnok előterjesztést tett, hogy egy négyszáz katasztrális holdnyi birtokot adjanak bérbe vitéz *Németh József* vezérkari századosnak. *Károlyi* a földmivelő népeknek akarja kiosztani a földjeit, a kurzus vezérkari századosoknak parcellázza a *Károlyi*-földet.

Renaissance Bar

(Duke3 Bar) I., Singerstraße 9

Egyetlen magyar mulató
Legjobb cigány-zenekar

Minden hétfőn és csütörtökön
Kedélyes Renaissance-estély

Munkások és bolsevisták

Irta: JÁSZI OSZKÁR

Los Angeles, 1924 március 3.

A tegnapi szép estének csunya és disszonáns vége bizonyára nagyon elkedvetlenített mindenkit, aki a kultura és a dolgozó emberiség sorsát szívében viseli.

Mindenki, aki beszédemet figyelemmel hallgatta végig, tanum lehet, hogy semmiféle párt- vagy osztályszempont nem vezetett, hanem egyedül törekvésem az volt, hogy a dolgozó amerikai magyarság előtt levonjam annak a nagy világtörténelmi drámának a tanulságait, melyet közvetlenül átéltem és elméletileg is tanulmányoztam.

Nem bántottam senkit, nem támadtam senkit. Hagytam a tények logikáját beszélni. Nem tusoltam el semmit és nem színeztem ki semmit. Az orosz forradalommal szemben is igazságos voltam. Rámutattam szörnyű tévedéseire — melyeket maga Lenin is beismer —, de ugyanakkor kifejtettem szerencsés eredményeit is: a föld felszabadítását és a feudális lerombolását. Végül rámutattam azokra a problémákra, melyektől a munkásmozgalom jövő sorsa függ. A mult keserű csalatkozásaira, súlyos botlásaira, melyekből tanulunk kell, ha nem akarjuk, hogy a munkásság újabb katasztrófába zuhanjon...

S mi volt a válasz ezekre a fejtegetésekre, amelyeket nemcsak tényekkel, de maguknak a bolsevista vezéreknél nyilatkozataival is alá tudok támasztani?

A válasz durva kiabálás, szemérmetlen ferdítés és piszkos személyi gyanúsítás volt. Ami ebben a jelenetben különösen fájdalmas volt, az nem az egyéni sérelem, amely ért. Hisz ehhez már nagyon is hozzá vagyunk szokva; a Horthy-bérencek rágalmai eléggé megedzettek bennünket mindenféle rágalmakkal szemben is.

Ellenben fájó szomorúsággal töltött el, hogy ilyen emberek vezérkedhetnek a munkásmozgalomban s akadnak műveletlen és megtevesztett tömegek, amelyek ezeknek a lelkiismeretlen szájasoknak hitelt adnak... Hitelt adnak azután is, hogy egész politikájuk öszszetört, hogy összes eszközeik csődöt mondtak, hogy az ígért kommunista paradicsom helyett népiüket éhhalálba és a kapitalista kizsákmányolás legrosszabb állapotába kergettek...

Kétségbeesztő, hogy mi csoda szellemi és erkölcsi színvonalon állanak ezek az emberek! Egyetlen érvemet sem voltak képesek megérteni, s eszközjárása teljesen alkalmatlan a legegyszerűbb igazságok megértésére.

Az egyik a „nemzetköziség” nevében ki akarja irtani egész Magyarországot. Szegény bolond elfelejti, hogy Magyarország elpusztítása elsősorban ép a dolgozó embereket sújtandó, mert a grófok és a bankárok kedélyesen tovább állanak, s igen jól élélnének a külföldön.

A másik oly ostoba volt, hogy nem ismeri az ipari munkás és a paraszt közötti különbséget akkor, amikor ép a paraszt előtt voltak kénytelenek a „diadalmas” bolsevisták behódolni.

A harmadik csuhásnak mondta azt a Hock Jánost, aki hihetetlen bátorsággal harcol mindenféle papi dogmatizmus ellen az általános testvérség nevében.

A negyedik mártírkönyvet sirt, mivel az amerikai rendőrség egy napra letartóztatta, de ugyanakkor elfeledte elmondani, hogy orosz elvtársai az ellenkező politikai véleményű vallók százezreit irtották ki, köztük a legnemesebb és legönzetlenebb szociálforradalmárok ezreit!

Az ötödiket analfabetizmusa odáig ragadta, hogy Horthybérenceknek nevezett bennünket — öt évi száműzetésünk, s a fehér betyáruralom elleni öt éves harcaink nagyobb dicsőségére.

Nem folytatom tovább ezt a szomorú sereg-számlát... Ilyen emberekkel nem lehet komolyan vitatkozni. Ezek vagy tudatlanok, vagy rosszhiszeműek, vagy mindkettők. Emberek, akiknek szellemi vezére egykori kapitalista bérenc-zsurnaliszta, alkatmatlanok arra, hogy másokat vezessenek...

És hogy a magyar munkásság egy része — bár mindinkább csekélyebb része — mégis hitelt ad ezeknek a tudatlan és lelkiismeretlen martalócoknak, szomorú jele a magyar dolgozók nagy stilyedésének... Mert a háború előtti szociálisták egészen más volt. Ott a vezérségért többnyire dolgozni, tanulni, önzetlenül verekedni kellett...

A háborút követő bolsevista tömegőrület

egy új lelkipust teremtett meg a munkáosztyában. E lelkipusnak két jellemvonása van. Az egyik, hogy átvette a burzsoá-morál legrosszabb vonásait: a rágalmak, a korrupció, a munkanélküli politizálás rendszerét. A másik, hogy átvette a régi, gonosz feudális hatalmi elméletet. Azt az istentelen tant, mely a társadalmi élet nagy problémáit erőszakkal és vérrel akarja elintézni. A bolsevista propaganda létrehozta a bürokrata és nyugdíjkepes forradalmárok szörnyű típusát, mely oly hideg nyugalommal rendez vérfürdőket, mint más üzletemberek mozielőadásokat, vagy boxerversenyeket...

A tegnapi epizód a magyar munkásság egy részének erre a szomorú és kétségbeesztő lelkiállapotára figyelmeztetett. A lázasan beteg, göröcsösen vonagló szegény óhaza még a Oceánon túlra is elküldi a nagy magyar betegség bacillusait: a horthysta bérenceket és a bolsevista üzletembereket...

Eme szomorú tapasztalatok ellenére még sem szabad bizalmunkat és reményeinket,

Parányi...

Strakosch ur, Pospisil ur, és a többi urak, akik a Népszövetség megbízásából tízenyolc napot töltöttek Budapesten, hogy a szanálási programot megtárgyalják, olvassák el figyelemmel az itt következő irást. Önök voltak szívesek a magyar kormány bevonásával Magyarország részére feléves költségvetési tervezet kidolgozni és a tervezet megszerkesztésénél arra törekedtek, hogy a dologi kiadásokat csökkentik. A kiszivárgott hírek szerint az autótartási költségeket is redukálni fogják... De jó uraim, nem tilt fel önöknek a magyar kormány költségvetésében egy kiadási tétel, amely az internálótábor fenntartási költségei címén van elkönyvelve és amely a befolyt adónak, avagy a nyújtandó kölcsönnek nem épen jelentéktelen részét emészt fel. Pospisil ur nyilatkozatában kifejtette, hogy önök, népszövetségi delegáció, egy oly nemzetközi szerv, amely a legnemesebb humanisztikus elvek alapján működik. Ha ez így van uraim nem gondoltak önök arra és nem igyekeztek rábírnai a magyar kormányt, hogy ezt a tételt, amely az internálási tábor fenntartásának költségei címén van a koldus ország szülőkös költségvetésébe beillesztve, egyszerűen töröljék. Önök uraim a legnemesebb, leghumanisztikusabb elveket képviselik, ha nem az a legfőbb gondjuk, hogy egy-két miniszteri autóval kevesebb futkos Budapest utcáin, avagy ha B-listás tisztviselőket kidobják állásaikból, hanem ha Zalaegerszegen sikerül megtakarítaniok Magyarországgal, Zalaegerszegen tessék megspórolni! Hogy mi Zalaegerszeg? A magyar kormány és az egységspárti képviselők szerint kellemes üdülőhely. Azonban hallgassuk meg Megyeri József vasmunkás volt, internált elbeszélését. Cikkünk címe ne tévesszen meg senkit — Parányi, ez a neve az internálótábor orvosának: Dr. Parányi Soma ugodi körorvos, ami visszataszítóbbá teszi a képet, doktor Parányi is mint internált került az internáló táborba. Megyeri József vasmunkás csak egy parányi epizódját mondja el az internált tábor tengernyi borzalmainak:

Hajmáskér

Megyeri József vasmunkást — amint „Az Ember” megírta — a Margit-körúti katonai fogházban megkínózták, örend-beli gyilkossággal vádolták. Amikor a kivallatások sem derítettek ki semmit, az ártatlan Megyeri Józsefet nem engedték szabadlábra. Internálták.

— 1920 március hó 23.-i transzporttal kerültem Hajmáskérre — mondja Megyeri. Hetvenen voltunk szállítmány egy marhavagonban, közte dr. Molnár Kálmán hírlaporos és Bogdány Rózi, egy fiatal gyermekleány. Engem a 17-es számú barakban helyeztek el, amelyben a piszoktól élni nem lehetett. Jelentkeztem dr. Parányi Soma tábororvosnál és arra kértem, hogy osszon be az orvosi laboratóriumba, minthogy már 1906-ban, a tényleges katonai szolgálatom alatt, szanitécnek képeztek ki és a háború alatt is szanitéc voltam. Dr. Parányi kiutasított, rám kiabált: hogy mit gondolkod, hogy a kórház korcsma, hogy oda mindenki bejárhat. Végre sikerült dr. Molnár ezredorvossal beszélnem és őt kértem meg, hogy mint volt elsőosztályú egészségügyi altisztet, alkalmaztasson a kórházban. Dr. Molnár nyomban felírta a nevetem és Halupka titkárral elintézte, hogy osszanak be a kórházba. Másnap Halupka előttem utasította dr. Parányit, hogy a leltárt adja át nekem és én teljesítek szolgál-

at. Az a négy-öt üresfejű és nagyhangu ember igazában nem képviseli az okos, fegyelmezett, tisztességtudó magyar munkásságot. A tegnapi gyűlés óriási többsége nyíltan ki is fejezte undorát a Moszkvából rángatott fenegyerekekkel szemben... És egy egész csomó munkásbajtársammal elbeszélgetve, örömmel láttam, hogy ez az emberanyag még mindig a régi, termékeny szociális talaj, melyből egy jobb kor eszméi fognak megszületni. A becsületesen dolgozó amerikai magyar munkásság nem fog bedőlni sem a kapitalista korrupció sem a bolsevista véres erőszakmorál gondolatrest és táglékiismeretű tanítványainak...

Ma is változatlanul hiszem: a jövő szabad, demokratikus Magyarországnak egyik hatalmas szövetsége lesz a becsületesen dolgozó amerikai magyarság.

Hogy vele közvetlen érintkezésbe és eszmecserebe juthattam, ez a megismerés új erkölcsi erőt és bátorságot fog adni nekem a közel jövő nagy harcainhoz!

latot a mütöben is. Ettől kezdve alkalmam volt Parányi dolgait közelről megfigyelni és visszaéléseiről bizonyítékokat szerezni, amiket biztonságba helyeztem.

Molnár Ignác megmérgezése

— Molnár Ignác, nem tudom biztosan, a Földmunkások Országos Szövetségének, vagy csak a gödöllői földmunkáscsoport titkára volt — állandóan betegeskedett az internáló táborban. Nem volt csoda, amilyen ellátásban az internáltak részesültek! Az első maródivizitre áprilisban jött Parányihoz. Sirva panaszkodott, hogy a gyomra körül borzalmas fájdalmakat érez és állandó hányingere van. Parányi meg sem vizsgálta, elrendelte, hogy a lázát megmérjék. A hőmérő nem mutatott láz, mire elküldte Molnárt azzal, hogy nincs semmi baja. Molnár minden nap újra jött és mindig jobban panaszkodott. Nagynehezen Parányi felvette őt a kórházba, de nem irt elő neki diétás fröszöt, hanem csak büdös marharépa-főzeléket kapott szegény Molnár, amit nem tudott megenni. Ekkor méltatlankodott először Molnár, hogy ezt a büdös főzeléket az ő gyomra nem bírja el. Parányi nagy lármát csapott a kórteremben, ahol több súlyos beteg fekdűt és így ordított Molnára:

— Ja, ha maga csak olyan beteg, hogy csak jó peccenyét szeret, akkor én is beteg vagyok. Mars ki, hagyja el azonnal a kórházat!

És kidobta, vissza a piszkos, keményfekhelyű barakba. Molnár hasztalan könyörgött, hogy legalább egy kis huslevest adasson neki, de Parányi nem volt hajlandó. Mégegyszer ugyan felvették a kórházba, de Parányi újból kipiszkálta. Panaszkodni nem lehetett, akikhez panaszal fordulhattunk volna, azok örültek volna, ha mindnyájan megdöglünk.

Zalaegerszeg

Hajmáskért feloszlatták. A tábor internáltjait áthelyezték Zalaegerszegre. Transzportokban szállították őket. Legutóljára maradtak a nők és a betegek. Mi junius elsején utaztunk. Velem utazott egy Weisz nevű internált, aki 1922-ben Bécsben halt meg, Bezerédy Ferenc takarékpénztári főkönyvelő és nagykanizsai párttitkár, aki súlyos szivbaja miatt csak ülte tudott aludni. A nők közül Szigeti Gabriella és P. Gizi, egy 15 éves gyenge teremtés, akin az egrí várkaszárnnyában a fehér tiszték erőszakot követtek el. Molnár Ignác nem a betegekkel utazott, ő marhakupében tette meg a farsztkó utat. Egerszegen Molnár volt megint, aki betegnek jelentkezett, de most is hiába. Egy későbbi transzporttal behozták az internálótáborba dr. Berger, orvost. Molnár már most Bergernél próbálkozott, de Parányi elzavarta. Berger doktor azonban együttértett az internáltakkal, megmondta Molnárnak, hogy vizit után keresse fel szobájában, majd megvizsgálja. Dr. Berger megállapította,

hogy Molnár súlyos gyomorfekélyben szenved. Ettől a perctől kezdve Parányi az igazgatóságnál állandóan intrikált Berger doktor ellen, bevádolta, hogy veszélyes kommunista. Én többször összetűztem Parányival és megmondtam neki, hogy úgy bánik a betegekkel, hogy orvostól, aki szintén internált, azt nem vártuk volna. Parányi azzal fenyegetett, hogy kitétet a kórházból. Én nem féltem, de azóta kevesebbet fordultam meg a kórházban. Egy augusztusi vagy szeptemberi vasárnap ebéd után két embert vittek fel a mütöbe. Láttam, amint egy csomó internált bebámul a mütő ablakán. Odamentem és megmondták, hogy Molnár és Király vannak a mütöben. Benéztem az ablakon, hát látom, hogy gyomormosást végeznek rajtuk. Megkérdeztem, hogy miért végeznek gyomormosást! Mindenki hallgatott. Később aztán megtudtam, hogy Molnár és Király erős gyomorgöröcsökről panaszkodtak, mire egy teljes gramm morfiumot adtak be nekik. A méregtől elvesztették eszméletüket. Királyt sikerült eszméletre téríteni. Én kísértem le az ötös barakba. Mire visszamentem, szegény Molnár Ignác már halott volt. Dr. Parányi dr. Kraszilcsikov (orosz fogoly), Steimecz Jenő és Jutkovics Hugó orvos-tanhallgatók előtt szigorúan megtiltotta, hogy Molnár halálának körülményeiről bárkinek is egy szót szóljunk. Amikor Molnár felesége bejött a férje holmijáért, senkit a világon nem engedtek hozzá közel. Molnár Ignácot megmérgezték az internáló táborban, eltemették és elfelejtették...

Parányi és a nők

— Az internálótábor hóhéraival szemben alázatos és figyelmes volt Parányi doktor. A kórháznak kiutalt konyakot és tiszta alkoholt magának tartotta és naponként vendégül látta a tábor két véreskezű brigantiját, Toldyt és Fábiánt, akik úgy lőtték agyon az internáltakat, mint a verebeket. Ők gyilkolták meg a táborban Szemöl Pált, egy gombai gazdálkodó fiát. Egy szerb nevű borbélyt, Bohórcsnét, egy salgótarjáni bányász feleségét, akinek urát az ügyészségre vitték és ő kis csecsemőjével a táborban maradt. Egyszer hat óraker Bohórcsné kiment a barakból, hogy behozza a kis gyermek pelenkáját, a szerencsétlen asszonyt ezek a vadak szó nélkül keresztüllőtték. Parányi ilyen társaságban érezte jól magát, ezekkel a gyilkosokkal mulatott — az internált társunk.

— A táborban internált nők rémeseen szenvedtek Parányitól. Állandóan üldözte őket. Egy T. Péterné nevű asszony (akinek férje hat évi fegyházat kapott) sirva panaszkodott, hogy Parányi borzalmas dolgot kívánt tőle. Az asszony ellentállt a perverz kívánságnak. Mire Parányi doktor hivatkozott, hogy S. Fáni (egy dohánygyári munkásnő) okosabb, mint ő...

Igy élt dr. Parányi Soma, ez az állati ember az internálótáborban. A betegeknek kiutalt élelmiszereket a gazdasági hivatal vezetőivel együtt elszikkasztotta. A kórház amugy is szegényes felszerelését állandóan megdézsmálta.

— 1920 december 8.-ikán szabadultam — fejezte be Magyarai elbeszélését —, panaszaimat előadtam a szociáldemokrata párttitkárságnál és Pereginy rendőrfőtanácsos urnál is elmondtam Parányi bűneit. Nem tudom, hogy mi történt vele. Én eljöttem Magyarországból.

Népszövetségi urak! Zalaegerszegen tessék abbauolni! Humanitásról van szó: Zalaegerszegen tessék törölni, amíg az meg nem történik, nem lehet szóba állni Bethlennel!

(* Perzsa szönyegek
Vagy választék legfinomabb szönyegeken. — Közvetlen behozatal Perzsiából. — Vámszabad raktár a Hauptzollamtól
Naghi Fathalloff
Wien, I., Bäckerstraße 2

Ady a kortársak között

Irtá: HATVANY LAJOS

IV.

Budapest 1919, február.

Mária Grün-i hivatalos jelentésekből látam, hogy sokat kocsikázik, hogy csokrokat küld, versek jelentek meg, melyek a kocsizásnak és csokorküldésnek nyitját adták (mert ekkor már Léda asszonnyal régesrég szakított volt). Baráti levelezés folyt és folytatható újra közöttünk. Ekkor követtem el azt a könnyelműséget, hogy engedve mentorkodó, balgátog hajlamaimnak, valami olyas célzást tettem Ady-nak, arra a kínos és kényes titokra, a csak magunknak bevallotra, mely csak előttem nem lehetett titok, hogy a tehetségével dolgozik s nem a tehetségén, hogy rögtönöz, ahelyett, hogy dolgoznék. S hogy ezt teheti az ember ifjan, de harmincöt felé ha jár, hiába, a munka ideje következik el, a maga megmunkálását, ha még olyan genie is. Példákkal, a legnagyobb példakkal hozakodtam elő. A folyton magukon dolgozó Petőfit, Csokonait, Aranyt, Goethe, Flaubert-t emlegettem. És a magukat felégető tragikus géniuszok ijesztő példáit ezekkel szemben: Musset-t, Verlaine-t. Megírtam azt is, hogy Musset-nél is, Verlaine-nél is különbnek tartom őt. No, kaptam erre levelet. Ha majd eljön az ideje, hogy Ady leveleit gyűjtik, ott fogok állni szegényszemre jóakaró ostobaságomért, hogy ki akartam tanítani a napot, hogy ne égjen ki, ha neki úgy tetszik, a holdat hogy ne fogyjon, mikor úgy dagad, hogy előbb fogy. Tudom, hogy a mértőföldes levél rettenetes felsziszszénés volt. Verset is kaptam válaszul, mely a „Nyugat“-ban jelent meg: „Hunn új legenda“ címűt a „Ki látott engem“ című kötetben van ezzel az ajánlással: „Hatvany Lajosnak küldöm, szeretettel és hálával azért, mert szeret, bánt és félt“. Megmondta nekem benne Ady, hogy ő nem büvészeknek jött, de Mindennek, hogy ő az ur, hogy a verse csak cifra szolgál, hogy:

Ha ki király, Sorsának a királya,
Mít bánom én, hogy Goethe hogy csinálja
Hogy tempóz Arany, s Petőfi hogy istenül
Éreztem, mint Ady barátjához illik, kajánul
éreztem, hogy érdem bántani azt, ki így
reagál rá. Megírtam neki, hogy a vers nagy-
szerű, számos programversel közül a leg-
összefoglalóbb, a legnagyoszerűbb, csak hogy
már megint vannak benne sorok, melyek
nekem sehogy se tetszenek:

Messziről és messzire megy az élet
S csak: élet ez, summája ezekének.

Örök, magyar határ-pör, meg nem szakadt
eddig szép, eddig jó, irtam én, csakst köte-
kedéssel, de most mi ez?

S életük ez a mérsékelt csodáknak,
Mikben mégis ós állandóság vágtat,
Hunn, új legenda, mely zsarnokin életik

Tényleg ezekben a versekben, ebben a
három sorban, ha van is értelem, nem for-
málódott ki szerencsés versben, nem repült

ki szárnyas ritmusban. "Ebben a versben csak három ily sor van, de ha az ember végignézi a „Ki látott engem“ című egész kötetet, hát minduntalan akad egész versekre, melyekben az értelem küzd a formával. Valami szó ki akar jönni mélyről, nagyon mélyről, mint Ady versében a régi ember, ki míg élt, sohasem volt csillag az égen, s ki most ősszel, mikor kavargó a köd, nyöszörög és kopog a koporsó korhad, vén deszkáin. Az alkohol és a betegség kezdte ki Adyt. Azóta megszerettem ezeket a verseket, melyekben az előbb oly könnyű genie borzalmas vergődése kezdődik s melyekben ép azért néha apokaliptikus magasságokra ragadtatik fel.*)

Majd ősszel, mikor itt egy darabomat adták, eljött, megnézte, irt róla. A legjobb kritikus volt, a legjobb emberszéjjelszedő. Ebben a stílizált és tökéletesen tagyos drámai kísérletben megismert mindenféle akarást, szándékot és rája is világított. Még ma is látom, hogy amint a közönség elé a hajlongás kínos perceiben a rivaldára vonszolták, hogy ült ott Ady valahol a földszinten és integetett felém. Jólesett.

A szanatórium után mintha összeszedte volna magát. Friss volt és jókedvű. Szép volt, újra ragyogó, fiatal Apolló, faun-mezü. A fáma nőkről sutogott. Irodalmi hisztériák kis raja vette körül Adyt, folyton a házasság veszélye fenyegette. Találkoztunk, az biztos, hol, hogy, nem tudom.

Megint csak egy őszi, szanatóriumi látogatásra emlékszem. Alighanem félévvel a Mária-grün-i tartózkodás után, most a Hűvösvölgy szanatóriumában van. Ép egy női lény hagyta el a szobáját, mikor én megyek hozzá. Ha nevetet nem is mondott, de elmondott sok mindent, gonosz mosollyal, gunyosan.

Most egy estét tudok megint a Magyar Király szállóban, aztán még egy délelőtti. Este ittasan, nappal pedig alattószerektől bódultan látom. Szomorú látvány, szomorú hotelszobában.

Megint egy évvel később, ugyancsak a Magyar Királyban, házassága első napjaiban látom őt, mikor Lengyel Menyhérttel meglátogatjuk a fiatal párt. Nagyon jókedvű, vidám, új családjának viszonylatairól beszél; szanaszéjjel finom bőrdöröngök, jó ruhák. A hotelszobák lakója — hál Istennek! — erdélyi kastély ura lett. Az asszonyka kedves, okos, megnyerő. Ha az irodalom útján jutott is veszedelmes ura felé, hát látszik rajta, hogy tudja, mekkora kötelességet vállalt ezzel. Vigyáz Adyra, nem túri, hogy igyék. Milyen fiatal még szegényke, alig husz éves s Ady időtlen időkét élt a genieben.**)

Ady körül a sajtóban nagy hallgatás áll be. Kötetel — mint mondom — nem jelennek

*) Nem változtatok ezeken a sorokon. Így gondolkoztam Ady halála után. Ma másképp látom Ady művét.

**) Mikor Ady megírta, hogy nőül, gratuláltam neki forró-melég és aláírtam: Hatvany. A levél hátlapján megkérdeztem tőle, hogy micsoda hisztériák szert, ki az a boldog nő, aki a felesége lesz a aláírtam: a te józan zsidó Deutsch Lajos od. Adyt ez a levél nagyon mulattatta.

meg többé. A muszaj-Herkules, akinek ő magát mondta, érzé azt ami, neki a legrette-
netesebb volt, hogy nem foglalkozna vele. Mondom neki sokszor, hogy a „Nyugat“ kon-
fliktusa annak idején volt a döntő momentum. Akkor elástá magát ott, az örök szecesszió-
ban, amely nem izgat többé senkit. Mohón
olvastatta a hírlapokat, melyek előtte mind,
mind zárva voltak. Nekem éjt. Mégis azt
mondtam neki, hogy szeretem ezt, hogy ez
nekem elégtétel. Így veszekedtünk, ahelyett,
hogy összeöleleztünk volna. Bolondok!

Amikor a háboru szakadt a világra, nem
volt senki a magyar írók közt, aki gyorsan
találta volna meg az átok hangját. Ott ültem
azon a kávéházi asztalon, ahol a sajtó oppor-
tunusai gyülekeznek: haditudósítók és szer-
kesztők. Felolvastam egy Ady-verset, mely
„A halottak élén“ kötetben van és amelyben
azt mondja, hogy kiűlön szenved embernek,
magyarnak. Molnár Ferenc azt mondta nekem,
hogy Ady affektál, mert megint csak az
ellenkezőjét akarja mondani annak, amit
mindenki mond. Majd Vázsonyi Vilmos
olvasta fel a verset, elég szép derűltséget
ért vele. Ugy éreztem, hogy profétán röhög-
nek a profánok és elkekeredtem.

Babitsnak a „Nyugat“-ban megjelent háboru-
ellenes költeményei provokáltak megégyeszer
a sajtó haragját, Rákosi Jenő nem mulasz-
totta el az alkalmat, hogy uszító hivatásához
mélton, belerugjon egyet a nálánál különbekbe.
Babitsot tanári állásától akarta megfosztani,
be akarta rukkoltatni a doctus poétát s Ady
felé is rugdosott egyet-kettőt a maga nem-
telen módján. Prohászka Ottokár a szószék-
ről fujta ezt a harsonát. Megint fel volt
kavarva, egyrészt a radikális, másrészt
meg az uszító sajtó. Csak az okosak, csak
az óvatosok, csak a népszerűek tartózkodtak
a véleménymondástól. Inkább rukkoljon be
az a Babits. Inkább csukják be azt az Adyt.
Csak a világról el ne szólja magát senki,
akinek magához való esze van. Molnár,
a fővatos azt mondta nekem: „Ha a radiká-
lisok meg a chauvinisták nem volnának, akkor
soha se volna ilyen hajszá“. Ami magyarul
annyit jelent: Ha a sajtóban sohasem monda-
nátok ki véleményet, akkor mindig jó riportot
lehetne adni, csinos kis tárcákat s nem volna
ennyi baj.

Holmi álneveken én is belekeveredtem a
vitába. Ady nyilatkozott is egyszer, még pedig
ép Rákosi Jenő lapjában, de nem úgy, hogy
köszöntet lett volna benne. Nincs itt előttem
nyilatkozatának szövege, csak tudom, hogy
inkább ellenem, mint mellettem szólt. Ebből
megint elkekeredett levelezés lett, megint
megírtam neki, hogy nem akarok róla tudni,
megint megírta nekem, hogy félreéremt őt,
kezdődött a régi nóta, kerültek egymást.

Igaz, hogy nem sokáig. Mert ha ő Csucsá-
ról Pestre jött, én meg Hatvanból, hát azért
csak titkos jeleket adtunk egymásnak és
megint valahogy összekerültünk. Sőt mi több,
egyszer kijött hozzám, meglátogatott Hatvan-
ban. Hogy miről beszélgettünk, miről folyt a
szó, talán Schöpflin a megmorlhatója. En
csak arra emlékszem, hogy a hatvani kas-
télyban is, meg künn a pusztan, a szőlő-
ben is, különböző kedvteliséssel és érdeklő-
déssel vizsgálta a pincéket. Hallottam,
hogy barátainak főleg a pincék körül szer-
zett nagyszerű benyomásairól számolt be
szegény, kedves, jó Bandi. Feleségemnek, ki

akkor először látta, már nem tűnt fel, hogy
Ady milyen szép ember. Fakó volt, szinte
szürke meg zöld, nyelve nehezen forgott a
szájában, előrehajolt, úgy erőltette ki magá-
ból a szót. De azért, ha egy-egy íróról vagy
emberről beszélt, fején találta a szöveget. Soha
se tévedett. Prózáját, ezt a vidéki, fésületlen,
Bródy meg Verlaine prózájához hasonló,
villanásokra berendezett, majd meg fellebbe-
borult, szinte értelmetlen prózát — ezt meg-
mondtam Ady-nak sokszor — sohasé tudtam
megszokni. Pedig tudom, hogy ebben a pró-
zában sok kincs van, s ha most majd Ady
zsurnaliszta munkáját összegyűjtik, az is
nagy meglepetés lesz. Itt hevernek a kulcsok,
a poézis kincses-szekerényének a kulcsai. Ady
emberszóló, furcsa, gonoszul vicces s mégis
minden érdem iránt oly fogékony beszédét
szintén csak ebből a fura, különös zamatu
prózából hallani ki. Ezek a feljegyzések —
sajnos — pótolhatatlanul tökéletlenek, mert
Ady szava nem cseng ki többé belőlük.

★

Mikor ezelőtt két évvel a „Pesti Napló“-t
átvettem, feltettem magamban, hogy ez az
orgánium — ha török, ha szakad — végre
Ady mellett szól, hogy a speciálisan radi-
kális sajtón kívül a polgári, hogy úgy mon-
jam semleges, pártokivüli sajtóban is legyen
Ady-nak hangja. Műveit, hat év óta pincében
rohado műveit nagynehezen megszereztük *)
s Ady még megérte az örömet, hogy egyik
kiadás követte a másikat. A könyvkereskedők,
kiknek polcáról már eltűnt volt Ady, most
ugy kínálgatták ezeket a verseket, mint valami
kapós regényt. Ő maga pedig elhozta nekem
hat év óta meggyült verset. Azt mondtam
neki, amikor a masszát átnéztem, hogy Ady
számára hat évi hallgatás után, abszolút fel-
tétlen sikert akarok. Olyat, hogy mindenki
behódoljon neki. Ambiciózus és hiu vagyok
számára. Ez volt a bevezetése annak, hogy
válogatni akarok a versei közül, mire Ady,
a muszaj-Herkules, aki minden tulajdonságai
közé a termékenységére volt a legfőképp büszke,
nem tágitott. Hogy ő három kötettel akar
megjelenni, hogy ő meg akarja mutatni a
világnak, hogy hat év alatt mennyit irt. En
tudtam, hogy jobbik esze nekem ad igazat.
Tényleg másnap elküldte testvérét, Ady
Lajost hozzám, hogy ránk bizza a dolgot,
válogassunk.

Első dolgom volt, hogy a versek fölé
bigyesztett tarka-barka személyi ajánlásokat
kltörültem, melyek Ady utolsó köteteit elké-
telenítik, azután tartozom azzal a vallomással,
hogy egész különös módon láttam a mun-
kához. Megtörtént, hogy éreztem egy-egy
versnek meleg sodrát, mondjuk három strófán
keresztül. Akkor tudtam, hogy kedvetlenül
folytatta vagy valami ital történt közben,
vagy valami adalin vagy valami egyéb. Érez-
hető volt, hogy a vers más irányban ugrik
szeszélyesen vagy meghibban vagy elernyed.
Strófákat merem törölni, verseket merem
kihagyni, minden versért, minden strófiáért
külön küzdélem volt; itt-ott változtatást
kértem. Végül már csak telefonon merem
vele érintkezni. Átkozott meg áldott, hara-

*) Ady Endre testvére, Ady Lajos ment el az Athe-
naeum igazgatójához. Ötven koromért szerezte meg az
Ady-köteteket, mint non valeurt. Jellemző Ady-adat.
Ady a testvére számára prózaiót kért ezért a közzétű
eljárásért.

Öreg Balázs

Irtá: Dévény Jenő.

Máté apostol foglárspiát csapott fejébe,
ugy jött élém mély dörmögéssel, lógó bajusszal,
Kereszturon, a nagy fogházban, anno
domini 1919.

Tudnivaló ehhez, hogy mi, „terroristák“,
„agitátorok“ s hasonló gézengúz lázadó
népség, egyenesen a pokolból jöttünk Kereszt-
urra Budapestről, a Zrínyi-utcából. Aki meg-
élte s túlélt a főkapitányság purgatóriumát,
az ime, bejutott a menyországba. Én legalább
annak éreztem a nagy, boltozatos, hűvös
házat, ahova annyit szenvedés után pihenni
vonultam sok-sok sorsostársammal, politikai
fogoly minőségben.

Dörmögő Maté, igaz nevének öreg Balázs
apostoli egyszerűséggel, nagy jóssággal, ember-
séggel fogadtott. Elszedte egész különítmé-
nyünköt az órát, láncot, ceruzát, kést, ollót,
mindenféle értékes, veszélyes holmit. Aztán
megbiztatott, ne féljünk, nem lesz semmi
baj, csak a rendet tartasuk be. Azután beteretl
egyenkint a fehérfalu cellákba, ahol a meny-
ország kezdődött, mert, ime, ágyra fekhettünk.

Te nyájas olvasó, ki nem fektüdtél sárba-
hóba, lövészárók mélyén, galiciai meg bal-
káni sívó éjéakában s nem kuporodtál nyári
foróságban, ötvenedmagaddal a hirhedt má-
sodik emeleten, vérben vergődő elkinzítottak
között, egy irtalmas falsarok menedék-
zugában, te nem tudod megbecsülni a pok-
rócos ágyat. Én hosszan, mélyen, nyugodtan
aludtam a fogház vaságyán.

Hajnaltól zörgettek. Öreg Balázs benyitott
hozzám s betegvizitre rendelt. Mondom neki:
kutyabajom sincs. Balázs kioktatott, hogy
itt ez a szokás, új rabot orvos vizsgálja. No,
ezen is tustestem. Meg a másik csudán is;
hogy harmadnap rólam, politikai fogolyról
lehuzták a polgári ruhát és szürke rab-
zubbonyba öltöztették azzal, hogy mi mind

közönséges gazemberek vagyunk. Am Balázs
apám mindjárt hozott nekem tüzt, cernát s így
az idomtalan hallaköntöst hozzágázihattam
ösztvér természetemhez.

Meghatott e jószág, figyelmesség, felbáto-
rodottam. Szólok a hajnali sétánál Öreg Balázs-
nak, hogy unom a rabságot, olvasni szeret-
nék. Mondja az öreg:

— Hát hozasson be valami tisztos könyvet
otthonról, majd én beadom.

Kicsempésztem a hugomhoz egy kis cédulát,
küldje be nekem az ó- és újtestamentumot.
Az csak elég tisztos írás. Másnap már hozta
Balázs felügyelő ur nagy-boldog dörmögéssel
cellámba a szent bibliát. Mikor a kedves,
fekete könyvet a két kezével átnyújtotta, azt
mondtam neki:

— Balázs bácsi, maga nagyon hasonlít
Máté apostolhoz.

— Miért fiam?

— Merthogy az is elhozta a szegény üldö-
zöttnek az Ur evangéliomát.

Bólintott Balázs, én meg olvasni kezdtem:
... Boldogok, akik sírnak, — mert ők
megvigasztaltatnak...

A hét végén beszól hozzám Öreg Balázs,
— akarok-e írni lenni? Hogy akarok-e? Minden
cellás fogolyoknak ezeregyéjéckal
tündérráma az írni méltóság. Írni! Dol-
gozni a nyitott cellairódában, érkező csoma-
gokat dirgálni, járn-kelni, lötni-futni, levél-
postát közvetíteni, rabtársaknak segítségére
lenni, emberekkal érintkezni, újságot, friss
híreket hallani... Nagy dolog ez! Két kézzel
kaptam utána.

— Jól van — mondja Balázs —, de bátor
embert keresek, mert az elmekérososztályra
helyezem, senkifától megijednie nem szabad.

Nem félttem. Mentem is nyomban.
De az öreg Balázs mégis aggódott, nyilván,
mert rövidesen áthelyeztet a Bal-Csillag
egyik írni állomására, épelméjű rabok köz-
igazgatására. Ott is maradtam mindvégig,
szabadulásomig.

Hát egyszer csak szüremlik be az őszi

szellő szárnyán, a vastagfalu fogház résein a
külvilágból, hogy Garami Ernő tárgyal a
megnyomorított munkásság érdekében, jönnek
a boldog hírek, hogy demokráta minisztérium
alakul, Bárczit, Vázsonyit emlegetik — a
hajnali séta előtt nagy a mozgolódás, sutto-
gás. Öreg Balázs végig néz a fogolyglédán
az indulás előtt s nagyot sodor bajuszán:

— Héj, fluk, nem lesz ez mindig így. Más-
kép is lesz e! Jobbra át!

Kis hujja, hogy Balázs apánkat vállainkra
nem emeltük; egyik-másik könnyezett, család-
apák, akik a gyerekkre gondoltak, elkinzított
munkások, akik a sok szenvedéstől, tipratástól,
éhezéstől összeroppantak, — mind elérzé-
kenyültek. Az őszi nap sugar hajnalpirosan
ragyogott a fogházudvar kőfala mögött. A ke-
reszturi temető áthajló kis ágán madár csicser-
gett. ... Aztán semmi sem lett a szép remény-
ségből. Vergődöttünk s dolgoztunk tovább a
hűvösödő cellavilágban.

Egyszer aztán magyar csendőrök lepték el
a fogházat. A régi börtönőrök kis emberek
lettek, a csendőr nagy ur. Mi tagadás, vége
volt a gyöngyületnek. Az új darabontok
kutyául kibántak a védtelen rablakókkal.

Szólok Balásznak:
— Bátyám, hát most már mitévők legyünk?
Sáskajárás ez!

Mondja az öreg:

— Hátszen, megjubádnak idővel, csak-
hát mokány a természetük.

— Nézze, bátyám, mondom, tegye meg
nekem azt a szivességet, adja be a csend-
őröknek, hogy én, a cellairnok, szép, virágos
szerelemleveleket tudok komponálni. Hátha
használ?

Megy az öreg, végigdörmögi a magyar
parasztszendőrt. Másnap már beállít
hozzám egy fiatal.

— Maga az a leveles írnok?

— Az vagyok.

— No írjon a Katának, Kalocsára; de
helyes, mutatós levelet, Fehér Katalin, leány-
asszony, Sáros-utca 12. Marcsi ágyom is

vegye be — tisztelettel. Meg, hogy kará-
csonyra otthon leszek.

Nohát, irtam én aztán szerelmi szepet,
gyöngyvirággal, rozmaringgal, még verset is
hozzá, — mézeskalácsszíven sincs külömb.

Olvasta a csendőr; egy pontos vesszőt
kijavított egész vesszőre, aztán elvitte. Nem
köszönte meg, rabrónoknak nem jár ki hála,
— de biccentett fejével. Ebből láttam, hogy
tetszik neki.

Jött este az öreg Balázs, fáradt, keserű
mosolyával, ugy dörmögte:

— Megfőzte őket.

Nem is volt nekem Kereszturon, rabsá-
gomban bántódásom. Csak ép, hogy bánatos
voltam. Kiállottam cellazárás előtt a rácsos
lépcsőfolyosóra, ott merengtem, busongtam
az élet nagy kietlenségben.

Egyik napon, novemberben, mikor már a
hidegek kezdődtek, fáztam is, jön váratlanul
egyszer az ügyészség végzése, szabadságos
levél.

Öreg Balázs leszól hozzám a csomagos
asztalhoz:

— Dévény írnok, pakoljon, szabadul!

Leváltottak.

Összekötöztem a kicsi cók-mókomat,
batyuba kötöztem, levittem a folyosóra, meg-
állottam Balázs felügyelő ur előtt s kinyitottam
a podgyászcsoomagot.

Fogházban az a rend, hogy a távozó fogoly
„holmiját“ átkutatják, nem vitt-e magával —
véletlenül — egy kis fogházbicskát, miegymás
kincstári ingót.

Öreg Balázs vállamra teszi kezét, szeliden
szól:

— No öcsém, az ilyen tisztesség es
embert csak nem fogok vizitálni. Menjen,
menjen.

— Köszönöm hozzám való jószágát, Balázs
bátyám, ha ott künn boldogulok, meghálalom
szivességet egy-két pakil illatos rétháti
fűstőlóval.

— Abbízony jó lesz. Öreg pipásnak hamar
elfogy a vágott dohányja.

Egy ujságíró egy másik ujságíróról

(Levél a szerkesztőhöz)

Igen tisztelt főszerkesztő ur,

kérem, engedje meg, hogy „Az Ember” hasábjain néhány jóindulatu szót ejtsek Herczeg Géza, Bécsben élő magyar hírlapírójáról, nekem pályánk kezdete óta kedves kollégámról, akit az utóbbi hónapokban igazságtalan és izléstelen sajtótámadások értek. E támadások igazságtalanságát még el lehetne viselni, mert ugyan ki várna el annyi bölcsességet és igazságérzetet minden tollforgató mázolósegtől, hogy képes legyen mérlegelni állításai horderejét és valódiságát, de annak az izlésnek a nevében, amely minden, még magyar nyelven író, ujságíró is kell, hogy befolyásoljon, fel kell emelnem tiltakozó szavamat a Herczeg Gézát érő támadások ellen.

Herczeg Géza, harmincöt éves, zalamegyei születésű budapesti majd bécsi hírlapíró, a Berinkey-kormány alatt a miniszterelnökségi sajtóosztály helyettes vezetője lett, miniszteri tanácsosi címmel. Tizenhét éves kora óta hívatásos ujságíró: a Barcsay-utcai gimnázium padjáról került a „Magyar Hírlap” Honvéd-utcai szerkesztőségébe. (Emlékszem hosszú sétáinkra a József-köruton, amelyek alkalmával kicseréltük villágnézetünket és ábrándjainkat. Rajta kisfius barna felöltő volt, rajtam az első hosszú nadrág és felszékességűm az volt, ha „cikkeinket” garmond ritkából szedték. E tekintetben már ő volt előnyben, mert a „Magyar Hírlap”-nál akkor igen kedvelték a nagyszemű betűket, de a fizetés terén már én vertem őt, mert neki ötven korona fizetése volt, nekem pedig hatvan).

Az első perctől kezdve, ahogy megismerem és megszeretem Herczeg Gézát, nem láttam őt soha másképen, mint tetőtől-talpig, csontja velejéig hírlapírónak és mindenkiféle korrekciós embernek. Még abból, a mai ál-, fél- és negyedrész hírlapírók által megvetett ujságíró-nemzedékből való, amely a világ minden eseményét abból a szempontból nézi, hogy hogyan lehet azt úgy „megfogni”, hogy tizezer és százezer ember megértse, meglássa, gondolkozzék, mulasson, vagy bosszankodjék rajta. Ujságíró magáért az ujságírásért, a megszületett ötlet formába öntésének örömeért, a meglátás írásba-foglalásának kedvéért, azért a pillanatnyi boldogságért, ha a villamoson meglát valakit, aki az estlápban éppen az ő cikkét olvassa, azért a vadászszenvedélyért, hogy jelen lehessen valahol, elsőnek láthasson valamit. Csupa olyan „naivság”, amit a le-, félre- és elcsuszott polgárokól lehi muszáj-hírlapírók, borralvaló-elvevők, sóhivatali beskatulyázók, másolók, fordítók és a tollforgatás napi-dijasai sohasem fognak és tudhatnak megérteni.

Herczeg Géza nemcsak szenvedélyes, hanem egészen kiválóan tehetséges hírlapíró is. Hogy mi a hírlapírói tehetség, azt hiába próbálnám definiálni egy társaságnak, amely hírlapírói tehetség alatt hirdetésű ligynökséget, pathológikus hazugságmániát, stilsztikál boxversenyt, vagy fedezetlen tőzsdéjátékot ért. Most csak arra emlékszem, hogy Herczeg huszonkét éves korában a József-körutól elutazott Tripoliszba, ahol akkor az olaszok éppen birtokukba vették ezt a sivatagot és onnan harctéri tudósításokat küldött, melyeket a „Neue Freie Presse” az első oldalon közölt, teljes névaláírással. Ez volt a Herczeg Géza első összeköttetése a „Neue Freie Presse”-vel és mondhatom, hogy azok, akik már akkor is csak hírlapírók voltunk, egyenként és együttvéve a saját külön diadalunknak tartottuk, hogy egy közülünk való fiú a Pressében szerepel. Pedig mi sem voltunk tejesbarányok, a röpös sziv akkor sem volt az ujságírók cimerpajzsa, de a siker és tehetség előtt az igazi ujságíró fekete mája is elhalványult és a legszörösebb hírlapírói sziv is megborotválkozott.

Most következik azonban az, amit az itteni emigráció és az otthoni reakció duodec-sajtótermékei rossz néven vesznek Herczeg Gézától: az, hogy miniszteri tanácsossága ellenére, melyet Károlyitól kapott, állása ellenére, melyet a tanácskormány alatt megtartott, nem lett száz százalékos politikus, kétszáz százalékos emigráns, hanem megmaradt hírlapíró, sőt a miniszteri tanácsosi címet is megtartotta. Megtartotta a tehetségét, leblíncselő modorát, charmeját, megtar-

totta (én tudom, sokszor milyen nélkülözések árán!) a vasalt nadrágját, tiszta gallérját és mindennapi borotváját, megtartotta azt a soha eléggé nem gáncsolható könnyelműségét, hogy szóba állott minden csampás kávéházi kerítővel, minden házasságszédelővel, forradalmi fosztogatóval, emigrációs szélhámossal, ha az illetőt történetesen azelőttől és mint magyar hírlapíró ismerte. S megtartotta még egy gyalázatos szokását: sokkal inkább szeret adni, mint elfogadni. Ruhát, készpénzt, kereseti lehetőséget nyújt ha módjában van, válogatás nélkül, szinte a korrupcióval határos könnyelműséggel. Egészen rendben való tehát, hogy azok, akik az ő levelet ingét viselik, az ő általa keresett pénzen csaplároskodnak a kültelki szerelem lugasaiban, kioktassák őt — a politikai erkölcsről. Az intranzigensek, akik esetleg tulajd, ahhoz, hogy politikusok lehessenek, de minden körülmények közt és feltétlenül rosszak ahhoz, hogy ujságíróknak számíthassanak, utólag kinevezik Herczeg Gézát „Kun Béla sajtófőnökévé”, hogy ezáltal kompromittáljanak egy ujságíró. De most elérkezett az ideje, hogy nyilvánosan leszámoljunk ezzel az otromba és kloakaszagu harcmóddal, amelyet a büntetőtörvénykönyvben meghatározott zsarolástól csak a rágalmazási jellege különböztet meg. Le kell végre számolni az analfabéták, antizsurnaliszták, a tehetetlenek, irigyek és kerítésen kívül vi-csorgó képességnélküliek e kedvenc trompfájával: „Hehehe, urasága Kun Béla vörös sajtófőnöke volt!”

Hát igenis, voltunk. Mindnyájan, akik Magyarországon hírlapírók voltunk, Kun Béla sajtófőnökei, cégvezetői, levelezői, strazisztái és hivatalsegédei voltunk. Vidéki, külföldi, fővárosi és hadi sajtófőnökei. Némelyikünk ösztintében, másunk kevésbé ösztintén. Egyikünkön intenzívebben ömlött el a vörös fény, másunk tudta a módját, hogy bankkékkel, vagy szovjettehérrel enyhítse. Voltak köztünk, akik ásatag becsület-tradíciók jármában, az adott szó erejénél fogva viselték, voltak, akik másként próbálkoztak. Voltak, akiknek volt, van és lesz pofájuk, voltak, akiknek nincs. De mindnyájan ettük a Kun Béla kenyérét, azzal a főkülönbséggel, hogy némelyikünk az utolsó percig dolgozott érte, másunk pedig kéjtudatokat rendezett belőle. Olyan korszakát volt ez a magyar történelemnek, olyan időszakát fiatal életünknek, melyért az egyes ember, egyes foglalkozás, egyes felekezet, sőt az egész nép sem lehet felelős. Fiatal embernek, verbéli hírlapíróknak szegyen lett volna nem ott lenni, de ezt a szegényt megtakarította számunkra a végtelenség volt nem ott lenni. A különbség az egyesek közt csak az volt, hogy némelyik dörgölődött, akart, törekedett, másunk pedig viselte adott hivatali helyzetének az új rend folytán beállott következményeit.

Herczeg Géza az utóbbiak közé tartozott. És urlembert, jó ujságíró maradt mindvégig. Ami ötlete volt, odaadta, ami becsülete volt, nem potyázta el. Ujságíró volt és urlembert akkor is. Nem az ő hibája, hogy a rendszer, amely egy napon a nyakunkra szakadt, nem maradt tartós. Erénye, hogy utána nem tette a nyakát a kés alá, amely annylunkat lenyagakozott. Megmaradt ujságírónak és mint tehetséges ember, nem engedte, hogy belelökjék egy politikai mocsárba, amelyben annyian fuldoklunk minden igaz ok nélkül. Herczeg Géza sohasem volt politikus, mint ahogy véleményem szerint az igazi ujságíró számára nagyon deklasszifikáló dolog volna, politikusnak lenni. Tehetségtelen politikusok ambíciója, hogy ujságírók legyenek, tehetséges ujságírók számára nagy esés, hivatásos politikusnak lenni.

Herczeg Gézának semmi előnye sem volt abból, hogy mint hírlapíró a redakciós asztalt egy időre felcserélte a hivatali íróasztallal. Hogy miniszteri tanácsosi címet kapott és viseli? Mindenki viseli, akinek van, mint ahogy minden tiszta és jólnevelt ember szívesebben visel selyemnyakkendőt, mint szürke piszokszövetet a nyaka körül. Harminc-éves korában boldogan lesz méltóságos ur mindenki, aki teheti. S nagyon buta fickó, aki elárulja, hogy irigykedik érte.

Ezeket szerettem volna elmondani Önnek, főszerkesztő ur, bár csak parányi részét teszi ki annak, amit erről a témáról objek-

tive s különösen, amit gonosz csipősséggel elmondani lehetne. Mint ujságíró, kötelességemnek tartom, hogy szót emeljek valakiért, amaz egészen kevesek közül, akiket a szó nemesebb értelmében ujságírónak tisztelek, még akkor is, ha duplán kapom meg érte a fogadatlan prokátorság hagyományos honoráriumát.

Tisztelel hve
Erdély Jenő dr.

✱

Szívesen közzétettük Erdély Jenő kollégánknak ezt a levelét, amellyel elégtételt szolgáltat Herczeg Gézának az őt rendszeresen érő támadásokkal szemben. Annál nagyobb örömmel nyújtunk módot ahhoz, hogy Herczeg Géza mellett baráti hang nyilatkozzék meg, mert pár esztendővel ezelőtt „Az Ember” gyászkeretes cikk keretében intézett éles támadást Herczeg Géza Olaszországban tanúsított magatartása ellen. Bennünket két évtizedes barátság és kollegialitás fűz Herczeg Gézához és fájdalom, mi még sem engedhettük meg magunknak azt a luxust, hogy kitérjünk az ő megtámadása elől, amikor azt publicisztikai kötelességünknek éreztük. Vértó szívvel, a legmélyebben átértett baráti részvétellel tettük közzé Herczeg Géza elleni támadó cikkünket egy konkrét ügy kapcsán, amelyet megtámadott barátunk akkor Nyomban tisztázott előtünk. Azóta Herczeg, akitől politikailag felmérhetetlen messziségben állunk és akit nem is tekintünk politikusként, csak kiváló és nagyon tehetséges ujságírónak, semmiféle objektív vagy szubjektív okot nem szolgáltatott arra, hogy őt támadás érje. Amennyire légből kapott ostoba mese az, mintha ő valaha az életében Kun Béla sajtófőnöke lett volna, épen annyira igaz, hogy előzenyességével, szorgalmat kész barátságával és utólrhetetlen kedvességével mindenkinek — politikai tekintet nélkül — csak szívességet tett. És ha naiv tulzás is az, hogy ő a „Neue Freie Presse” élére került, az bizonyos, hogy előkelő pozícióba jutott és az ő karrierje egy tehetséges, szorgalmas, rengetegét dolgozó izzig-vérig hírlapíróknak jól megérdemelt érvényesülése. Ezeknek leszögezésére kényszerít bennünket igazságszeretetünk mellett husz esztendei hírlapírás közös megpróbáltatásaiban elszakíthatatlanná edződött kollegialitásunk és barátságunk.

Vigyázat: visszaló!

— Vass József miniszter emlékkönyvébe —

A népjóléti miniszter a magyar nemzetgyűlésen azt mondta, hogy a március 15.-én fiúfőnököt, mert a forradalmat éltette, ágyuval kellett volna löni.

Hogy a jó pap hőtig tanul:
Régi nóta.
De mikor még ez volt divat:
Régen vót a!
Kell-e jobb pap, mint amilyen
Vass Szent József,
Akinek az egész lénye
Egy fájó seb,
Mi püspöki és érseki
Székért sajog?
‘Sz ezt tudják Pesten, Budán
Kicsik, nagyok.
De József, Szent József, ha már nem tanul,
Mért ágyuz bennünket ilyen cudarul?
A papnak nem szabad löni, kedvesem,
A pap csak legfőljebb köpjön hegyesen.
Hajdanában az érsekek
Lóra ültek
S a törökkel hajbakapván
Versenyt lúttak.
De Tomori, a hős vezér,
Került alul:
Vass Szent József e példából
Még se tanul?
Nem jó arra lődözgetni,
Ki ló vissza,
Ilyesminek levét mindig
A pap issza.
Szent József, pátrónus, arra kérünk,
Ne ontsd ki ágyukkal népi vérünk,
Lebegjen példaképp az előttd:
Akit lósz, az téged is meglóhat.

Csinom Palkó

gudott rám, aztán megköszönte fáradságomat, végül rendesen engedett.

Hányszor szólt a telefon: Nincs hangom — szólt Ady rekedten — tüdőgyulladás, nem tudok beszélni. Ez mindig így volt, ha valami üzenetemet nem akarta megérteni. Ilyen módon akart szegény nagy ember kibujni valami lelkiismereti kötelesség alól, melyet pedig saját műve érdekében — ő tudta legjobban — vállalnia kellett.

A drága kis asszonyka — Ady felesége is eljött hozzám: ne győzőrjem az urát, hagyjam őket békében. Hogy vállalom-e az utókor előtt, amit teszek? Mondtam: vállalom.

(Folytatjuk)

Nature morte

Igazán kár, hogy a szép tavaszt sikerült annyira sablonizálni szóokknak, költőknek és az újra előkerülő überziehereknek. Ha általában nem tavasszal kelnének ki az ember baromi eltompultságából a viharosan söprűző forradalmak, akkor lassanként egészen kivessze az ember agyi sziporkázásából a tavasz illúziója. Pedig hiába vakkan-tanak olyan sokan a tavaszra és a forradalmakra, mégis tagadhatatlan, hogy így márciusban nemcsak az überzieherek, hanem a szívek, a nagy emberi közönyök is meglódnak.

Magyarországon rendszeresen tavasszal mindig történt valami. A legnagyobb politikai elnyomások idején, a legsivárbabb letargia felületén is voltak olyan gyöngyöfészek, amelyeknek korszakalkotó fontosságát csupán most, évtizedekkel utánuk tudjuk történelmi távlatlalt méltányolni. Az a sok pártkongresszus, amelyekből az elnyomott munkásság jajkiáltása kisiklott, ilyenkor, tavasz idejére esett. A pártkongresszusok mértföldjelzők voltak Magyarországon történetében. Ezelőtt 50—60 évvel voltak már ilyen megmozdulások. De az igaziak csak később következtek. A 90-es években a pártteremtő munkák ezekre az emlékezetes napokra esnek. Ez a párt belső forradalmi is tavasszal robbantak ki. A Garami-, Weltner-, Mezőfi-, Engelmann-féle robbantások tavasszal patantak ki. És ilyenkor szoritották ki a Mezőfiivel együtt küzdő Farkas István jelenlegi hon- és pártatyát a pártból azok, akiket most nem enged haza a vezér az — újjászervezésre. Ilyenkor tartotta Grossmann, a felejt-hetetlen zseniális politikus bátor beszédét a civilista ellen, amelyben a főhercegi kart sztrájkra buzdította. Szegény nem érte meg a nagy időt, amikor nemcsak sztrájk lett az uralkodási szakma munkásainak türelmetlen munkabéreköveteléseiből, de kizárás, valóságos — lock out. De Goldnert kitétte a párt-vezetőségéből.

Az általános sztrájkok is ilyenkor törttek ki, illetve — maradtak el. Gyönyörű nagy tüntetések verőfényre ilyenkor mosolygott vissza a ragyogó magyar nap szemébe. Milliő és milliő bimbó ilyenkor fakadt föl, milliő rügy ilyenkor gyöngyözött, de annyi sok barackvirágra is ilyenkor csapott le a kérlelhetetlen tavaszi fagy és csüngött utána ama sok-sok kis fekete koporsó a mosolygó virágok helyén. Élet és halál változata volt mindig a magyar tavasz, ez a csodálatos csöndélet, amelyet csupán a irancia fordítás jelez hűséges értelemmel. — Nature morte. Élet és halál egy fehér lapon. És talán a természet legszeszélyesebb játéka, valami csodás villanású jelenés, hogy a legszebb magyar forradalom, az októberi megmozdulás az őszi elmulás sarkába hágott. Ki tudja, nem-e egy természeti törvény végzetszerűsége serkenik ki ebből az eltérésből. Mert hiszen az ősre újra következik a tavasz.

Franz Diglas

étkezője és mintaborpincéje

Schwechati sörcsarnok

Wien, I., Singerstrasse 6

Elsőrangú konyha, déli menü
Minden este nagy hangverseny!

M. HOLZER

VI., Mariahilferstraße 89
(Flottenkino mellett)

Különlegességi áruház
kötött és szövölt árukban

HIREK

Tavaszi csoda

Tavaszi zsendülés zsong az ereimben és az újraéledő Természet balzsamos lehelete egyetlen fuvással elfeledtette egy bánattal és szenvedéssel tell év minden keservét. Ujraéledék én is, eltűnt a türethetetlen nyomás, a halálos csüggedés és boldog felszabadulással köszöntöm a mosolygó életet. Megint enyém a világ, megint az egész világgé vagyok; túlradó szeretettel szeretném szívemre szorítani a mindenséget — és annak egyes tagjait. A rosszakra már nem haragszom, csak meg fogom kérni őket, hogy ne bántsák felebarátaikat; a jóknak pedig szeretném a lábuk elé borulva megköszönni, hogy jók.

Most megértem, miért a tavasz a forradalmak évszaka. A rideg és önző tél után a feltámadó Élet ellenállhatatlan erejével ilyenkor tör utat az emberek szívében egymásnak, mindennek meggondolatlan szeretete. A tavaszi forradalmakban nem azért lázadtak fel az emberek, mert nem bírták elviselni a maguk szenvedéseit, hanem mert nem bírták tovább nézni a másokét.

Végtelen tél és végtelen küzködés után kimegyek az utcára, a máskor kihalt utcára — és hatalmas tömeg-hullám sodor magával. Azt hiszem, kiűtött a forradalom, pedig csak a tavasz tört ki. Tegnapról-mára varázsütésre megváltozott minden. Az emberek teste-lelke felpattantotta a téli gubót és mindenfelől színes kikeleti pillangók röppennek elő. Boldogan nyugtalanító szellők játszadoznak az idegekkel, az érzelmeinkkel és ha szembejön egy fiú és egy leány, úgy megnézik egymást, mintha még sosem láttak volna ilyen csodát. És csoda is a Tavasz csodája, az örökösen megújuló feltámadás, a halhatatlan élet csodája. Felséges tavasz: a halálba indulók szerelmesen üdvözölnek Téged!

Ero

— **Beniczky a Somogyi-gyilkosságról.** Nemrégiben gróf Nyáry Gusztáv Strache Gusztávhoz, a királyi ügyészség elnökéhez beadványt intézett, amelyben a Somogyi-Bacsó gyilkossággal foglalkozva többek között elmondotta, hogy Beniczky Ödön, aki a gyilkosság idején tudvalevőleg belügyminiszter volt, elrendelte a gyilkosság ügyében az eljárást, azt le is folytatták, a gyilkosokat kinyomoztatta és az egész ügyről perdöntő bizonyítékokat tudott szolgáltatni a gyilkosok személyére vonatkozólag is. A beadvány alapján Strache ügyész áttette az ügyet a katonai ügyészséghez, ahol Damjanovics alezredes, a budapesti vegyes dandárparancsnokság vezető ügyésze, elrendette Beniczky Ödön volt belügyminiszter kihallgatását. Szerdán délelőtt 11 óra előtt néhány perccel érkezett a katonai ügyészség Margit-köruti épületébe Beniczky, aki az újságíróknak a következő nyilatkozatot tette:

— Gróf Nyáry Gusztáv tett feljelentést Strache ügyészségi elnöknek és abban felhívta az ügyészség figyelmét arra, hogy én tudok vallomást tenni a Somogyi-Bacsó-féle gyilkosság ügyében. Ezen az alapon citált be engem Damjanovics vezetőügyész. Csengery ügyész hallgatott ki. Közölte velem azt a tényt, hogy újrafelvétel indult meg a Somogyi-Bacsó-féle ügyben gróf Nyáry Gusztáv beadványa alapján. Miután egész bentartózkodásom ideje nem tett ki 8-10 percet, semmi érdemlegeset nem mondottam, miután érdemlegeset nem is kérdeztek. Csúpan bejelentették nekem a tényt, én tudomásul vettem és azt hiszem, az ügy további eljárása során a következő etap az lesz, hogy újabb értesítést fogok kapni és akkor majd talán folytatódik a dolog és részletes kihallgatásomra kerül a sor.

— És ha újra beidézik, kegyelmes uram — kérdezte egy újságíró — és részletes vallomástételre szőlítják fel...

— Akkor — vágott közbe Beniczky — mindent el fogok mondani. Részletes vallomást fogok tenni mindenről,

amit tudok. Ez természetesen, hiszen ez kötelességem. Mási mondani most nem tudok.

— **Mikes püspök az internálótáborban.** Az „Uj Nemzedékben“ olvassuk:

Mikes János szombathelyi megyéspüspök apátta avatta Pehm József esperes-plébánost Zalaegerszegen. Délután a püspök megtekintette a zalaegerszegi internálótábor, ahol ma, szerdán délelőtt a kápolnában megáldoztatta az internáltak egy részét, utána pedig kiszolgáltatta a bérálás szentségét azoknak az internáltaknak, akik e célból már régebben jelentkeztek.

Igazi krisztusi cselekedet Mikes püspöktől, hogy megáldoztatta az internáltakat. Hátha mennyei malaszt helyett egy kis hust adott volna az internáltaknak, akik éhségükben a kutya elől lopják a csontot és amikor lerágták a csontot, megfőzték a kutyát paprikásnak. És milyen keresztényi dolog volna, ha a püspök ur, miután feloldozta az internáltakat büneiktől, most már nem nyugodna addig, amíg az internálótábor fel nem oszlatnák.

— **Bécsi kaland.** Az öreg pesti álhirapíró felrándult Bécsbe. Molett „szerkesztő ur“ megszállt az Österreichischer Hof című szalodában, ugyanakkor, amikor az egykori császárvárosba beköltözött a tavasz. A tavasz, ugyilátszik, megcsiklandozta a szerkesztő urat és szokatlan tette határozta el magát. Elhatározta, hogy megmanikűrözteti a körmeit. Ismerni kellene a szóbanforgó szerkesztő urat, hogy megértsük ennek a nagy eseménynek szenzációját. A szerkesztő ur praktikus volt, a szállodal szobájába hozatta a manikűrös hölgyet. A manikűrös kisasszonyt megszeretni egy pillanat műve volt. A szerkesztő ur nem sokat udvarolt, hogy is mondjuk... A manikűrös kisasszony segítségért kiabált. Jött a szállodal személynét, rendőrt hívták. A szerelmes pesti álhirapíró bevitték a rendőrségre, ahol igazán nagy vendégzeretetet tanúsítanak iránta, már két hét óta ott tartják. Két hét óta nem manikűröztheti magát. Mire hazaér Pestre, hosszú, fekete körmei lesznek, úgy hogy ismerőseinek fel sem tűnik, hogy barátjuknak valami kalandja lehetett Bécsben.

— **Tizezer.** Ennyien lesznek magyar állami tisztviselők, akiket mint feleslegeseket, a szanálási program végrehajtása során el kell bocsátani állásaikból. Tizezer hivatalnok lesz kenyeretlen és ahogy ismerjük a kurzust, nem azokat az ébredő ifjúságokat fogják elküldeni, akikkel a hivatalokat teletömködték. A kurzus talán elküld tizezer tisztviselőt, régi, bevált embereket, de az ébredők ne féljenek, az ébredőket a magyar állam fizeti. Anynyira nem lehet szanálni Magyarországot, hogy egyetlenegy ébredőnek is kellemetlensége támadjon.

— **A kispesti hősök szobra.** Dr. Válya Gyula, Kispeszt polgármestere ugyanis mint a Kispesti Hősök Emlékét Megőrkítő Bizottság elnöke pályázati hirdetményt tett közzé a kispesti elesett hősök emléket megőrkítendő szobor megmintázására. A nyertes pályaművet 300.000 koronával jutalmazza a bizottság. A pályázati hirdetmény közli, hogy a szobor 700 nevet kell elhelyezni. Mihez tartásuk pedig kéri figyelembe venni, hogy Kispeszt lakosságának tulnyomó része ipari munkás. A polgármester ur azt is mondhatta volna, hogy hogy a 700 hősi halott tulnyomó része ipari munkás. Mint ahogy most az internálótábor lakóinak tulnyomó része is ipari munkás. Hősi halottaknak jók voltak az ipari munkások, a halás város még szobrot is emel nekik, de ha bérmozgalmat mernek szervezni — beléjük lönek. Szobrot kapnak de választójogot nem.

— **Király és Kosáry Bécsben.** Király Ernő és Kosáry Emma, akik most érkeztek vissza amerikai tournéjukról, megállapodtak Hubert Marischkával, a bécsi Theater a. d. Wien igazgatójával, hogy Kálmán Imre „Maricza grófnő“ című operettjének 50-ik előadása után átveszik annak főszerepelt.

— **Isten hozta, László!** Francia-Kiss Mihály barátja, Györffy László őrnagy-hadbíró, nem sokáig volt vidéki száműzetésben és nem sokáig kellett kukoricán térdelnie. A látszat-büntetést rövidesen reparálták és igazságos is, ha már Francia-Kiss Mihályt nem vonják felelősségre gyilkolásáért, úgy ne bántsák a hadbíró urat sem, aki nem gyilkolt mint Francia, csak barátokzik a gyilkossal. Györffy László váratlanul megjelent a Margit-köruti honvédtörvényszéken levő hivatalában és bejelentette, hogy a napokban *új-ból átvesszi a hivatalát.* Isten hozta, László! Minek is volt az izgalom és nagyon kérjük, felejtse Csáky honvédelmi miniszter urnak, hogy porhintésből önt vidékre merete helyezni.

— **A bécsi Ady-ünnepély.** Megirtuk, hogy a március 9.-ére kitűzött Ady-ünnepélyt technikai nehézségek miatt el kellett halasztani. Az ünnepélyt most vasárnap — e hónap 30.-án — déli fél tizenkét órakor tartják meg a Kleiner Musikvereinsaalban, a következő műsorral: 1. Hatvany Lajos megnyitó szavai. 2. Andai Piroška—Reinitz Béla: Szeretném, ha szeretnének. Egyedül a tengerrel. Halálvirág: a csók. Ének a porban. 3. Hatvany Lajos: Ady és a magyar jóvendő. 4. Beregi Oszkár Ady-verseket szaval. 5. Andai Piroška—Reinitz: Emlékezés egy nyárejszakára. Őrizem a szemed. A csodák fontján. Uj vizeken járok. Az ünnepség iránt a Bécsben élő magyarság körében igen nagy az érdeklődés és Budapestről is sok vendég érkezett az ünnepélyre. Jegyek 20—80.000 koronáig a Gutmann-koncertkasszájánál váltathatók (L., Kärntnerring 3).

— **Vajjon mit mondott Boriska a tanár úrról?** Egy vidéki lapban a következő nyíltírt közlemény jelent meg:

NYILATKOZAT.

Ezennel nyilvánosan kijelentem, hogy azon hírek, melyeket elterjesztettem a polgári iskola IV. osztályában és a városban Hlavka Zdenko tanár úrról, általam kigondolt hazugság volt, melyből egy szó sem igaz.

Nagy Boriska

Vajjon miket hazudhatott Boriska a tanár úrról, a polgári iskola IV. osztályában...

— **Kertész Mihály új filmje.** A bécsi Sascha-filmtársaság most egy nagyarányú kosztümös film felvételeit kezdi meg. Ridder Hagardnak, a neves angol írónak „The Moon of Israel“ (A zsidók holdja) című regényét Vajda László alkalmazta filmre. A film a zsidók egyiptomi rabszolgasága idején játszódik le. A tiz csapat, a Vörös-tengeren való átkeletést és a pusztában való vándorlást fogja Kertész Mihály rendezői keze a nézők elé varázsolni. A film főszerepelt Korda Marián és Beregi Oszkár kivül a bécsi színészek legjobbjai fogják játszani.

— **Éjreli esküvő.** A „Beregi Újság“ legutolsó számában érdekesen írja meg a beregszászi főrabbi 16 éves leányának a gorlicei főrabbival történt fantasztikus esküvőjét. A vőlegény, a gorlicei főrabbi mindössze 19 éves, éjfélokort lépett a templomba, ahol a menyasszony várta. A fiatalok az esküvőjükön látták meg egymást először... A templomban, a templom udvarán oly nagy tömeg szorongott, hogy szinte életveszélyes volt a tolongás. Kis bőcherek felmászta a fára és úgy néztek az esküvőt, amely lobogó fátyalfény mellett folyt le. A menyasszony — írja a „Beregi Újság“ — csodaszép barna leány. Gratulálunk Gorlicének!

(x) Emigránsok legolcsóbb és legjobb étkezőhelye Schwartz, II., Taborstrasse 11/b.

(X) Egyetlen magyar mulató, Renaissance-Bar (Dukesz-Bar) I., Singerstrasse 9 Legjobb magyar cigányzenekar.

(x) Dinabad kávéház (Marlenbrücken) a magyarok találkozóhelye. — Estéknél a híres Munczy Béla cigányprimás zenekarával hangverseny.

Lámpagyújtogató voltam Londonban

Gulliver a Gumpendorferstrassen

Szűk, sötét sikátor. Vasrostélyos ablakok. Rozsdás szélkakas nyikorog a háztetőn. A hold, mint egy kényeskedő dáma, csipkés ködfátyollal borítja arcát s az égből csak egy kis kék rongyfoslány látszik. A távolban fal mellett suhanó árnyak. Éjjli zsákmányra siető tolvajok és szerelmek. Fekete köpenyben, papucsban csoszog a lámpagyújtogató. Előveszi a tubákos szelencét, szippant egyet, azután meggyújtja az egyetlen utcalámpát. London, 1700.

Stopp... kiáltja a rendező. Schonn! A reflektorokat!... Mert az egész dolog nem is Londonban történik, hanem a Gumpendorferstrassen. Numeró 125. Filmatelier. A lámpagyújtogató én vagyok. És mit keresek én este nyolc órakor Gyöngyösön? Ezt mindjárt tudni kellett volna.

Bár csak szerény statisza vagyok, szerepem meglehetősen fáradságos. A közönség, aki a kész filmen csak annyit lát, hogy a lámpát meggyújtom, világosság lesz a képen s egész szerepem egy pillanatig tart, nem is tudja, hogy ezt technikailag milyen nehéz megoldani. Bosszúból elmondom. Mikor a lámpagyújtó hosszú rudjával kinyitja a lámpa ablakát... a rendező... stoppot vezényel... az operátor megáll a felvevőgépnél... egy munkás odaszalad a lámpához... gyufával meggyújtja... a többi technikai személyzet beállítja a reflektorokat... megindítják... most lesz csak világosság a képen... a rendező loos-t vezényel... s az operátor újra kurblikzik. Ezek az előkészületek mintegy husz percig tartanak s ez idő alatt nekem, a lámpagyújtogatónak „gyújtás állásban“, kinyújtott karral kell állnom, hogy ne essék ki a szerepből. Egykori ideálom, Steingrüberl Gizl, ha valaha látod ezt a filmet valamelyik szlovenszki moziban, gondold meg, hogy a lelketem vittem be ebbe a husz percig tartó mellékkörülménybe. Lelketem és a veje járó rezsit.

Egyébként azt hiszem, tulságosan kidomborítottam a mellékkörülményt, miben szerepelek és most már el kell mondanom, hogy a Gumpendorferstrassei ateliterben a Renaissance Filmvállalat készíti a hatfelvonásos „Gulliver-filmet“. Minden szerénytelenség nélkül, mondhatom, hogy a film nagyon jó lesz. Igazán, nem azért, mert én vagyok a lámpagyújtogató benne — hisz ez csak előjáték — hanem maga a téma — Gulliver a törpék és az óriások között — eredeti és érdekes lesz filmen. Swiit nagyszerű társadalmi satírája szinte a legjobb alkalom a megfilmesítésre s hogy ezt magyarok csinálják, az csak természetes. A Renaissance Filmvállalat tulajdonosa magyarok. A rendező Cziffra Géza.

Dél van. A Gulliver szereplői átvonulnak egy szomszédos vendéglőbe. Cziffra Géza kiutalja a statisztálásért járó gázslimat. Nyolcvanezer korona. Huszezeret levon, amivel tegnapról tartozom. Nem szép tőle.

Andor Leon

— **A „Philatelia“ bélyegűjság jubileumi száma a közelmúlt napokban jelent meg 40 oldal terjedelemben. A tizéves multia visszatekintő egyetlen magyar bélyegűjság ezen diszes száma a nagyrétküi és érdekességi cikkek, beszámolók, képek, hirdetések sokaságát hozza. A „Philatelia“ új előfizetőinek nemcsak ezen jubileumi számot adja ráfizetés nélkül, de szép bélyegajándékot is küld. A jubileumi szám ára 6 cK. Előfizetési ár az 1924. évre: 30 cK, 70 dinár, 140 lei, 50.000 oK, 2 dollár. Mutatványszám: 3 cK, 7 dinár, 14 lei, 5000 oK, 150 frank. Megrendelési cím: Örvös János, a „Philatelia“ szerkesztője, Wien, VII., Kaiserstrasse 79.**

„Az Ember“ előfizetési árai:

Égész évre:	Fél évre:	Negyed évre:
220.000 o. k.	110.000 o. k.	55.000 o. k.
110 cs. k.	55 cs. k.	28 cs. k.
550 lei	275 lei	140 lei
275 dinár	140 dinár	70 dinár
8 dollár	4 dollár	2 dollár
64 fr. frank	32 fr. frank	16 fr. frank

Pàrisban
»Az Ember« képviselője

Georges Bölöni

5 Rue Rameau Paris 2-na

Minden magyar könyv és gazdag tartalmu olcsó naptárak kaphatók

Brett Adolf

Tulajdonos és igazgató

Walfischg.

11 Telefon: 71-0-29

PAVILLON

Bécs legelőkelőbb és legszebb táncpalotája ★ Naponta 5 órai tea
Este souper ★ Elsőrangú táncattrakciók

Prof. RAHOWIANU

bécsi vendég-szereplése csak április végéig a

JOHNNY LEUPOLD BAR-jában

I. BEZIRK, HABSBERGERGASSE 6
(Graben)
Telefon 75-2-11

Adyról – egy régi barátja

Szüts Dezső, nagyváradi lapíró, Ady Endrének egyik legregibb barátja, a költő nagyváradi küzdelmeinek és sikereinek egyik hű osztályosa, a következő érdekes, szubjektív levélben szolgálat néhány figyelemreméltó adatot Ady Endre portréjához:

Igen tisztelt kollégám,

Hatvany Lajos Ady-cikkét olvastam „Az Ember”-ben s nagy meglepetésemre akaratlanul ebbe a visszaemlékezésbe is belekerültem olyan világításban, amelyet nem fogadhatok el s ellene tiltakozom. En nem vagyok az Ady „régli embere”, aki a koporsón kopogtat, nem haltam meg se testileg, se erkölcsileg, újságíró vagyok s a romániai dolgozó osztályok egyik újságjánál harcolok a jövőért s nem nagyon nézegetek vissza, bár nem érdektelen az, amit s akikkel végigcsináltam. Nem ver le az sem, hogy írásaimért összevert a tettenkapott sovínizmus, az sem, hogy börtönbe zánt a köpenygyörgató. Sebesültem, megvertem, kivétölve a hullámokból, újból előlről kezdtem s csodálkozom azon, hogy Hatvany Lajos nekem dőlgaztalannul.

Legyen jó s közölje „Az Ember”-ben, hogy én hoztam össze Hatvanyt Reinitzzal; ha nem emlékszik rá. Ady, Reinitz és én összeültünk, s megbeszéltük, hogyan lehetne Reinitznek 10.000 akkori koronát szerezni, hogy kimehessen Bécsbe, Berlinbe s a zeneszerzésben kiképezze magát. En Hatvanyt ajánlottam e célra, mert Ady verseinek további megzenésítése is követelte ezt, de arra is gondoltam, hogy ez a talentumos ember Adyval talán egy operát is létrehozhat, s ha vele nem, Krennerrel. Hatvany ugyan nem mutatott nagy bőkezűséget Ady irányában, de annak Ady lehetett az oka, mert nem kért. A tervet elfogadta Ady, később Reinitz sürgette s én Hatvanyt a Meteorban kértem, jöjjön el Reinitz lakására. Reinitz ekkor egy szerb diákkal, valami jugoszláv herceggel lakott s oda mentünk. Ady, Hatvany, Ignótus, Reinitz, én s ott volt a balkáni ember is. Reinitz zord volt és sötét, borzasztónak találta a produkciót, Hatvany léckarjaival a levegőben kaszált s olykor a térdét ütögette, úgy megdöbbenett neki a Reinitz-zene. Ady is oda lett s ilyeneket mondott: Ez a zene az én verseimnek zenei áttétele. Reinitz vadul harsogott s később saját szerzeményű kupléit is előadta. A szakértők összeintettek, hogy milyen váratlan esemény lett a kíséreltől s engem csak az érdekelt, hogy Hatvany a vonatkozását nem találta igazoltnak. Hazamenet gyurttam Hatvanyt a 10.000 korona irányában, de Ignótus parolozta a vágást s az Országos Munkásbiztosító Hivatal titkári állását emlegette, amely megfelelne Reinitz-nak s a többről aztán lehet szó. Ignótus akkor nagyon bent volt Hatvanynál s így nem is lett más a dologból, mint a titkári állás.

De mit akar Hatvany azzal, hogy engem állandóan úgy titulál, hogy Ady cimborája, meg hogy állandóan a pohár fenekére néző cimborá voltam. Meg lehet állapítani, hogy Hatvany hibás szemű. Engem Adyval világnézet kötött össze s ha nem is voltam egészen az, amit dr. Lukács Hugó a „Bécsi Magyar”-ban nekem tulajdonít, hogy én vittem Adyt saját fajtájával való meg hasonlításig, az se voltam, akinek Kollányi Boldizsár nevezett, hogy Adyt a magyarság felé szorítottam, az se, akinek Révész Béla tart könyvében, hogy terrorizáltam, mégis több voltam, mint Iszákos társa. Inni, tudni való, nem ittam s mikor egyszer kezdtem rászokni az italra, elhagytam Adyt s míg megígérte, hogy békén hagy a kínálgatásokkal s ösztökélésekkel, nem mentem a „Hol-ló”-ba.

Adyt a becsülés kötötte hozzám. Magáz-tuk egymást, hogy ne legyen ordinaréva az érintkezésünk. Van ez meg egynehány magyar családban a család tagjai között is. Nagyon ritka volt, hogy tegezdtünk, hiszen minden jöttment tegezte szegényt. Nem voltam cimborája. Mellette voltam és csendet teremtettem körülöttem. Jókedvben tartottam s én voltam az, akivel együtt gyűlölhette a magyarság megrottóit. Nagyon szépen gyűlöltük és szerettük fajtánkat. En voltam, aki szerettem volna a szociáldemokrata táborba átvinni. Nem lehetett. Ugy tiszteltem őt, mint csak Góndr Ferencnél láttam s szerettem, mert bátor, szabadlelkű ember volt s ezért emlegettem előtte mindig: csak hangosabban, dühösebben. Börtönben ültünk, a világ legrosszabbjait nyomtak el minket s ő látta, hogyan mentem tönkre jóakaratommal, munkakedvemmel, tanultságommal, kultúrámmal Biharban, a legsötétebb elnyomás fészkeiben. Ő látott engem, mint ragadok be a dágványba és szívébe fogadott. En nem voltam ivócimborája, nem voltam parazítája, sem Rimbeaudja, saját kenyeremen éltem s nem ittam. Honnan vettem volna akkor az erkölcsi erőt, hogy tiltakozzam az ivások ellen?

Ami a duk-duk-affért illeti, megírtam már hogy arról előzetesen semmit se tudtam. Ady hozta az „Uj Idők”-et s ravaszul kémlelte a hatást. Mikor kérdeztem, hogy miért írta, azt felelte, hogy ő nem akar lenni a váradi Holnaposok zászlója. Később bevallotta, hogy Farkas Pál ajánlott neki 100 koronát s neki pénzre volt szüksége, másrészt unta már a Holnaposokat. A Holnaposok előtt én rámt utalt, hogy én írtam a cikket, de aztán kijelentette, hogy nem udтам róla. Ha tudok, megakadályozom, zért csináltam úgy, ahogy megírtam.

Téved Hatvany, ha azt hiszi, hogy Adyt ide-oda lehetett drigálni. En egyszer tettem figyelmessé arra, aki felé orientálódni kell. Ez Hatvany Lajos volt, akinek a „Husza-dik Század”-ban megjelent első becsület-es cikkét én vittem hozzá: „Végre egy, aki magához jó és magát érti”, mondtam Ady-

nak. Hallatlanul örült a kritikának, elmerengett rajta s meghatódott. „Mennyit lát ez magában, mennyit tud felfedezni”, csodálkoztam. Mire Ady: „Még több van bennem”.

Szüts Dezső,
Erdély, Oradea Mare-Nagyvárad.

Egy szál virág

— Szabó Endre sírjára —

Wien, 1924, március hó

Éveken át együtt utazgattunk Szabó Endrével Rákospötel és Budapest között. En Pécelen szálltam be és a ligeti állomásnál lestem Endre bányát hová száll be? Leginkább a kupé folyosóján, a kalauzülökén foglalt helyet, szivarra gyújtott vagy füttyörészett. Régóta ismertük egymást. Az öreg urnak kitűnő memóriája volt és eszibe tudtam hozni azt a szentesi sildő-diákok, aki harmincöt esztendővel ez előtt humoros verseket irogatott az „Üstökös”-be, amit akkor ő szerkesztett. Első és utolsó budapesti sikeremet az ő lapjánál arattam 1890 augusztusában, amikor „A magyar ember” című szatirikus versemet az „Üstökös” első oldalán vezérversnek adta le. Hogy micsoda bolondos öröm, büszkeség, önérzet tölthette el erre egy tizenötödik életévét ugráló diák lelkét, azt könnyen elgondolhatjátok. Még édes apám is biccentett egyet a fejével, amikor megpillantotta. (Annyira ugyan nem vittem, hogy el is olvasta volna, mert irodalmi törekvéseim nem nagy méltánylásra találtak nála, miután komolyabb pályára zánt és az irkafirkálás kedviért az ő legkedvesebb sportját, a vadászatot egy kissé elhanyagoltam).

Endre bácsi valamivel többre becsült és az „Üstökös” tiszteletpéldányával tüntetett ki. Erről az időről, az én irodalmi működésem aranylókoráról jól esett beszélgetni addig, amíg a vonat Ligetről a fővárosba bekocogott. Aztán még jobban esett hallgatni az Endre bácsi irodalmi működésének az apróbb részleteit. Ő olyan poétákkal és írőkkel dolgozott együtt, akikre mi, apró-cseprő senkik, tiszteletteljes bálumattal tekintgettünk föl, mint tanyai gyerek a városi templomtoronyra. Olyan jólesett hallani a velem beszélgető Endre bácsi szájából:

— Mondtam aztán Jókainak, hogy nézd, Móric...

Egy mellettünk lélekző ember, aki a költők, írók fejedelmét egyszerűen le-nézd-móricolja, akinek homloka körül fonódik az általunk csodált, irigylet irodalmi sikerek babéra, aki kezet fog velünk azzal a kézzel, amely a jókálét szorongatta és aki együtt döcög velünk a vonaton, együtt sétál az uccán, együtt lép be velünk a trafikba meg még a zálogházba is. (Ő, ezek a jó magyar írók nem csupán a Parnasszus tetőjén találkoznak össze, hanem a zálogházban is.)

Persze, hogy találkozásainknál szó esett a napi élet apró-cseprőségeiről: ma mit főztünk, mit eszünk holnap, milyen arányokban növekedik a háborus drágaság és hogyan lehet megélni abból a jövedelemből, ami az éhenhalásra sok, a megélhetésre kevés? Szabóé Nogáll Janka konyhaművészetéről, gazdasági tudományáról akkoriban csodákat hallalként. Nekem, az irodalomhoz dörgölődő valakinek, nagyon jólesett hallanom az olyan ember beszélgetését, aki beleírta magát az irodalomtörténetbe, aki megismertette velünk az orosz irodalom kitűnőségeit, akinek humorán annyit neveltünk, akinek szatirját olyan bőségesen élveztük évtizedeken át.

Valóságos ünnepem volt, amikor Endre bácsi meglátogatott péceli lakásomon és elkvaterkázgattunk jóízű visszaemlékezések közben. (A jelen akkoriban sem volt olyan jóízű; attól ugyan könnyen elszorult az ember torka és az asztalunk körül a mellőte örökre eltávozott „hősi halottak” szellemei keringettek a szivarfüstben.) Kinta szőlőhegyaljában Oroszországból ideszakadt hadifogyók sóhajtoztak. Ma is emlékszem, hogy felragyogott a szemük, amikor Endre bácsi közből ült és

szólt nekik a saját nyelvükön a saját hazájukról, a saját irodalmukról. Iván, Timofej, Krilov olvasott emberek valának és szent áhítattal néztek Endre bácsira, aki ennyire közel tud férközni ebben az idegenségben hozzájuk és valamikor járt az ő hazájukban. Ami orosz könyv volt a házuknál, azt már mind fölfalták. Endre bácsitól kaptak újabbakat. (De szeretném valahogyan a tudtukra adni, hogy Endre bácsi, ez a ti szent, jó emberetek elment aludni annak a földnek a gyomrába, amely fölött ti annyit sóhajtoztatok: hogy boruljatok le az orosz földre, imádkozzatok egyet vagy tegyetek a ti hiteket szerint).

Az első forradalom lázas napjaiban kerülköztem össze Szabó Endrével: magával azzal a lélekkel csupán, amely benne lakozott. Ezekben a napokban jelent meg egy verses kötet. Ha jól emlékszem: régi, harcos, forradalmi tüzlő versek voltak ezek, amiket akkoriban a „Népszava” is ismertetett. A Szabó Endre költészete teljesen belellet ezeknek a történelmi napoknak a keretébe. Nekem itt nem áll módomban az, hogy a „Népszava”-ban akkor közölt strofáit idézem, csak arra emlékszem, hogy egyik versében a Május elsejét ünneplő millióknak énekelt köszöntőt és fényesítően öklöt mutogatott mindenféle elnyomó hatalomnak. Mondom, az egész kötet a lázongó strofák gyilleménye volt és nem a forradalom napjaiban dalolta ezeket a költő, hanem sokkal előbb, évtizedekkel előbb, de csak most tudta egy kötetben kiadni.

Utóljára találkoztunk a kommün meleg nyarán a vonaton. Megtört, megfogott a hatalmas, fényoszál-egyenességű alak. Gerstlin élt és komisz szivart füstölt. Az arcán nyugalmas derű ömlött el.

— Hogy van, kedves bátyám?

— Jól, öcsém. Dolgozom egész nap: orosz fordítok. En nem panaszkodom.

— És megelégedetten füttyörészett.

Pár hónapja lehet, hogy az „Est”-ben egy versére bukkantam, itt kint a magyar földiken tul. Gyönyörű, derűs, zamatos magyarsággal patogó, friss költemény volt. Bizony-sága annak, hogy ez a lélek háromnegyedszázad alatt sem öregedett meg. Az a költeménye is a kezembe került, amelynek „Kifakadás” a címe és ami a „Nyugat”-ban pár év előtt jelent meg a keresztény és nemzeti kurzus virágzásának a legbujább korszakában. Érthet belőle, aki akar. Két utolsó strofája ez:

Mindenkinek van arra mersze,
Hogy szót tegyen a fórumon,
És perg, csörög a szó, de persze
Bolond szél fuj bolond lyukon.
Szép szó, kérés — minden hiába,
Nem enged a „jus”-ból a kába,
S meglint engem őt e gyilk,
Hlisz' más kacag, csak én sírok.

Kereslek, Isten: mért tűröd meg,
Hogy mind e bu csak rám szakad,
Hogy egyedül engem gyötörnek
Eves gondok, botor szavak?
Szeretném, Isten, hogy ha volna:
A mennyből találkoznál,
Tudom, lesütnéd a szemed,
Hogy így megvertél engemet.

És Endre bácsi már találkozott az Ur-istennel.

Nem mehettem a koporsójához, nem dohattam rá egy marok földet. Nem baj.

Nem baj. Endre bácsi megelégedhet azzal is, ha innen, a szabadság szigetéről küldök egy szál virágot a sírjára. Ő, itt olyan virágok teremnek, amik a hazai földben nem

diszlenek, pedig amiket Endre bácsi nagyon szeretett.

Az én régi uttársam elhagyott: egy stáclóval tovább utazott. En még itt rostokolok az állomáson és várom a vonatot. Beérkezik az a maga idejében, csak türelem. Az egykori klsdiák addig kipityeregetheti magát az elutazott mester után.

Bujdosó Péter

Osztrákországi levél

Kelt Bétsben, 1924 március végén

Édes néném, egy csokor ibolyával állítanék be kédezh, ha alkalmam volna kédet a kéd portáján felkeresni. Ibolyát hoztam néném, mivelhogy végtére az télnék is letelt az üdeje és akik az tavaszt contremínálták, végül is belebuktak. Halványka kis örömmel köszöntöm őt, kitérom ablakaimat és tele-tüdővel szívom az illatát. Olyan mint az édes mustbor, de hát én, én néném, már kocsisborra szoktam, sok újat nékem ez a tavasz nem hozhat, oh már sokkal több tavaszt értem meg, hogy jó reményeket fűzhetnék hozzá. Öreg ember nem vénember, de én nem vagyok öregember, ergó vénember vagyok. Az olasz grófné is bizomosan elutazott. Miért legyen vidámabb a tavaszom, mint az télen? Egyformán fagyoskodom, savanykodom. Az bujdosónak csak egyetlen kedves évszakja vagyon az életében, az, amikor hazájába visszatérhet. De hát addigra néném, milyen nagyon derága lészen a vasuti tarifa, arra nem gondoltok? Ja, majd elfelejtettem, itt a tavasz és mint udvarias ember, küldöm feléje az obligát üdvözetemet:

— Grüss Gott!

Jaj, de szeretnék meghempergetődni az otthoni domboldalon az napsütésben és a szemedbe nézni néném. Megjött a tavasz, „der Lenc iszt dá”, ahogy a német költő dalolja. Dá-dá, bennünket ugyan megvert, de azért mégis jó, hogy itt vagy: tavasz, te friss! Vajjon a régiből nincs több raktáron? Szegény száműzöttnek jó volna egy avét is. De hát mi vagyok én, fagyos göröngy, hogy így az első napsütésre ellágyulok? Majd adok könyvekkel is duzzasztani az tavaszi áradást. Viszem magamat az Stadtparkba, egy padot megnyergelek és gondtalanul belebámulok az széles világba: és igen és kezdek spórolni — májusi juhturóra. Mert a tavasz ügen szép, de az májusi juhturó egy korsó sörrel szintén nem kutyá.

Nem mondhatom ezt Zsilinszky Endre urról, aki az nemzet képviselője, mert ökelme aztán igazán az kutyánál is disznóbb. Az ipse gépfegyverrel akar azok közé lönni, akik Károlyi Mihályt éltették. Látod néném, ilyen a rossz nevelés. Zsilinszky Endre ifju korában revolverrel belopódzott Achim András parasztvezér házába és őt öltözködés közben orvul, revolverrel agyonlötte. Most megkorosodott és nem tette le a rossz szokását. Sőt, a vitéz Zsilinszky most már gépfegyvert visel a zsebében. Képzelem néném, hogy Pest Budában micsoda nagy félelemmel öltözködnek az emberek, hogy lesik aggódba az ajtót, hogy jön-e Zsilinszky a géppuskával... Teszed el azonnal a géppuskát, még el talál sülni!

Édes néném, nagy vendégljárás vagyon Bétsországban. Itt voltak az német miniszterek, most meg az szovjet és román követek tárgyalnak Besszarabiáról. Igen néném, erről tárgyalnak és én egy csokor illatos ibolyát kéd javára írva maradtam:

Hajnal Jenő

GLASEL MAX, igazgatósága alatt Telefon 70-4-21

Etablissement Weihburg-Bar

Wien, I., Weihburggasse 10-12

Naponta este 9 órától: Oskar Virág

Oskar Steiner Eric Gehrsen Oskar Neuhaus Jazz-Band

Mindennap 5 órai tea

Menü: 18.000 K

A legjobb magyar konyha.
Páholyok, Bejárát: Adlerg. 2
és Griecheng. 1

Habsburg-étterem
I. Bez., Rotenturmstrasse 24

Az „Ember” telefonszáma: 82-3-13

Az emlékiratiró Apponyi

1.

Sohasem éreztem életnek jobban a zörgő papírostartalmát az Apponyiénál. A tömeg tiszteli, mert megszokta, hogy tisztelje. Az ajtófélfára poros szenteltgyertyáját gyújtja meg neki. Nem tiszteli úgy, ahogy az erőt, hanem ahogyan a nevezetességeket szokás. Nem ahogyan szoktuk, hanem ahogyan szobrot a parknak, melyet esetleg kegyetlenül tele is firkál. Az arisztokrácia ereje az alsó- és középosztályokban gyökerezik s ezek tömegében úgy él egy ideálja az arisztokráciának, ahogy az előkelő világ regényíróinak munkáiban megtalálható. Volt idő, mikor füzeteként falták s foszlányaik még most is kilógnak a szájakból. Ha a művelt angol arisztokráciáról azt írhatja Chesterton, hogy a való arisztokrácia utánozta a regényt, egészen bizonyos, hogy a magyar arisztokráciának az a kisebbsége, mely csakugyan olvas, szintén igyekezett olyannak mutatkozni, amilyen a regények arisztokráciája; akik pedig egyéniségeknek számítottak ebben a kisszámú csoportban, azok is csak módosították ezt az ideált. A füzetes regényíró, a „Képes Családi Lapok” novelláírója a pompa és vitézség festékes táblájáról nevezte ki az arisztokratikus férfiideált. A becsüvgyó, de kényesebb izlésű arisztokrata, még az Apponyi-fajta is, éppen csak időszerteit próbálja ezt a tömegnek lelkében ágyazott ideált, de pillanatra sem adja fel azt az igyekvését, hogy egy arisztokrata eszményt a tömegnek reprezentáljon. A pompa és vitézség vonásait a korhoz idomuló főnemes vagy megtartja vagy behelyettesíti. A pompát legjobb esetben egy művészeti kultúra mázával, csak ritkán a művészet vallásosan benső tisztelével, a vitézséget pedig politikai vezetőszeret ambicionálásával. Apponyi becsüvgyában ez a két vonás összeolvadt és csak akkor látszik ő maga harmónikusnak, amikor összeolvadt. A politikát választotta élethivatásnak, de a politikát művészen akarta vinni (tipikusan arisztokrata gondolat) ezért éri el csúcspontját életpályájának egy-egy parlamenti beszédében.

Apponyi s polgári bálmulóinak (természetes, hogy a polgárok inkább bálmulják és szeretik mint arisztokratáknak) könnyen hull belé, hogy ezt a „művészeteket” mennyi család érte pályáján, amelyen a politikát és művészetet együtt akarta szolgálni. Távol áll tőlem tulbecsülni a modern parlamentarizmust, de borzalmas gondolatnak tartom lovagi tornának, carousselnak látni a parlamentet, ahol osztályok mérkőznek s (ha nemzetek sorsa fölött az utolsó szót ki nem mondják ugyan, de) emberléteket ezrel fölött határoznak. Ha valakinek nagyon-nagyon a torkába talál szaladni a szíve, mikor szerzeteséjével Középeurópában azt látja, hogy tör látszólagos új életre a középkornak nem egy alakulata a reakció előretörésével, olvassa el Apponyi emlékiratát és konstataálni fogja, hogy a világ merőben megváltozott (csak épp egy generáció szemhatára kicsi ahhoz, hogy ezt meg is lássa): „Szónoki babérokra vágytam — írja — becsületesen, a jót és igazságot akartam szolgálni, de ezen az uton dicsőséget is aratni” és hosszan, önimádat-tal időzik szónoki sikerrel emlékének. Minden a retorikáért, a mondanivaló és a közjogi követelések szónokias formulázásáért! S ha egy-egy jogi formulázás órákhozán át sem megy, akkor tömeget óhajt az íróasztala elé s ime, az egész fejtegetésnek, kinlódásnak vége. A nyelv megoldja a gondolatok csomóját. A hallgatóság mágneses befolyása „teremtő ötletet” sugall és akkor — az olvasó szorongva kérdi álmából riadtan, mi van akkor meg? A szerencsés formula, a szuggesztív erejű jelszó, a hatásos fordulat, a frenetikus taps van meg, akkor minden véres és sorsdöntő dolog, egy millió magyar élet gödörbe roskadása csak azután következik. „Elhatároztam, hogy a parlamentben vezetőszerepet fogok játszani”... Nem, higgyék el a kételkedők, a régi világ alapjaiban megrendült, mert ezt a vallomást csak olyan valaki írhatta le, aki egy négyszázéves nagyhatalom árnyékában osztályra megingathatatlant vezetőszerepébe vetett hitben növe fel, csakugyan művészi kedvtelése szinpadát láthatta a parlamentben.

Van polgári bírálója, aki tragikumot számol ott, ahol a politikus és művész szembe kerültek. Felesleges, mondhatnám szolgalelkű fáradozás. Apponyi azt, amit akart, amire vágyott, a „vezetőszerepet”, ott, ahol cselekedni, ahol végsőig harcolni, ahol utolsó kockázatát nem kellett elérte. Attól fogva, hogy elhagyta a liberális kormányzópartot és 67-es ellenzéke lett a kormánypártnak, egész mai izoláltságáig mindig volt valami vezetőszerepe vagy legalább is kivételes,

RENZ-ÉPÜLET

CIRCUS

1/2 8 Carl 1/2 11

HAGENBECK

Elsőrangú márciusi program!

Szenzációi:

6 Orelli, equilibristák. Spira, a 17-es hordár.
Hagenbeck híres oroszánjai, tigris, jegesmedve és más dresszirozott vadállatok.

Minden szombat d. u. 3 órakor

Nagy családi előadás
mérsékelt helyárrakkal.

Jegyelvétel: a Cirkusz-épület nappali pénztáránál, II., Cirkusg. 41 (Tel. 46-4-77). A Heller könyvkereskedésben, I., Bauernmarkt 3, (Tel. 67-3-64) és minden jegyirodában.

★

El manegeben

AZ

anyaeletánt

ÉS

Baby

★

majdnem mindig előkelő szerepe ott, ahol az ország politikáját megszabni szokták, de semmilyen helyzetét fel nem használta arra, hogy döntő sulya legyen. Az új főnemes, Tisza István, aki ellen, akár csak Szapolyay ellen, a régi főnemesek összefogtak, mindig aláhuzta politikai törekvéseiben és hitvallásaiban, hogy a történelmi magyarság, a magyar értelmiség vezetőszerepének megoltalmazása a vezetőgondolata. Se Apponyinál, sem Andrásynál ez a törekvés ilyen éles fogalmazásban nem található. Ezeknek a politikusoknak sikerült elhíttélnők az értelemvok tömeggel, hogy nem ők csinálnak arisztokratikus politikát, hanem Tisza István, akit könnyű volt konok feudálnak, bünbaknak odaállítani, pedig ők is veszedelmes osztálypolitikát csináltak, akik pedig kerültek az osztálypolitika világos jelszavait, viszont a feudalizmussal való szakítást, a reakcióval való mérközést, netán végelszámolást mindig elodázták, mindig szabották, még akkor is, amikor a háborus bukás véres árnyal felemelkedtek.

2.

Apponyi emlékiratának első kötete ifjúkori emlékeit és politikai pályafutásának első huszonöt esztendejét fogja össze 1872-től, első parlamenti szereplésétől 1897-ig. Olyan időszakkal végződik, amikor közéleti tevékenységének még nem tűnhetett ki meddsége, mikor még sokan voltak az országban, akik vártak tőle valamit. Öszinte és becsületes írás Apponyi emlékirata, súlyosan terhelő tanuvalomás az ellen a következeten és meddó „függetlenség” politika ellen, amelynek Apponyi később a zászlóvivője lett. A 48-as politika nemcsak azért volt terméketlen, mert — ime — egyik vezére tanúsága szerint beérte a magyar szónoklat felvirágztatásával — hanem azért, mert csak kevesen (Justh Gyula, Holló Lajos, Károlyi Mihály) gondolták becsületesen végig és mert senkinek akadt, aki ennek külpolitikai alátámasztására forradalmi ténre, ha kellett, emigrációba menjen. Hogy Apponyi emlékiratában ennek elgondolása — hogy egész politikai pályafutásában ehhez hasonló következmények vállalása — fel nem merült, vakító fényű bizonyosága annak, hogy ezekben a mozgalmakban csak a történelmi osztályok elleplező tevékenysége folyt. Apponyi a nemzeti követeléseket úgy formulázta meg Bécs felé, hogy azok a közös monarchia megerősítésére szolgálnak. Az ország is, a külföld is, tapsolt ennek a formulának, azt érezte bele, hogy itt Bécs becsapásáról van szó, hiszen függetlenség és dualizmus egymást kizáró dolgok. Most megtudjuk, hogy Apponyi sohasem gondolt kockázatokra is készen a nemzeti önállóság kiépítésére, de őt évtizedes nemzeti politikája mégis elérte a nála nem tudatos célt: a tömegek osztálytudatát elhomályosította s a történelmi osztályok befolyását konzerválta.

Tisza István ismerte őt, a cselekedettől irtozó, és kevére tartotta, de aki azt hiszi, hogy a mai független Magyarország történet-

iról többre értékeli (nem egyéniségét, mely a ma szereplők sorából tiszta ragyogással válik ki) politikai multját s eredményeit, azok melankólikusan fogják olvasni a kurzus Szekfűjének róla is szóló sorait.

Közhalmi Béla

Főszerkesztő és kiadótulajdonos:

GÜNDÖR FERENCA szerkesztésért felelős Renger József
V., Leitzgasse 14, I.Szerkesztőség és kiadóhivatal V., Hamburger-
strasse 20., II/7.Prágai szerkesztőségünk:
Praha Vinohrady Zizkova 12.

Nagyságos Asszonyom!
Igen tisztelt Uram!

Értesítjük Önt, hogy legújabb angol és francia divatszövevények megérkeztek. Mielőtt tavaszi szükségletét beszerzi, jeltelenül tekintse meg nagy raktárainkat.

Prager & Co. 1., Biberstr. 14
(Saroküzlet)

Baden A téli sportolók **Baden**
találkozóhelye
HOTEL-RESTAURANT
„STADT WIEN“

ELSŐRANGU
★ ETELEK ÉS ★
ITALOK
AMERICAN-BAR
TULAJDONOS: FRANZ KUBELKA

„AZ EMBER“ PÁRIS
XI., KERÜLETÉBEN KAPHATÓ
BOULTZ MIHÁLY
FODRÁSZ-TERMÉBEN
86, RUE DE CHARONNE 86

„SLAVIA“ szállítási vállala

Internacionális
szállítások. Sa-
játraktárházak, WIEN, I., Fischhof 3
áruhitel. Stb. Telefon: 68108, 61005, 58419

NACHTFALTER

Igazgató: J. Prumüller

I. Am Peter 1

Bécs legelőkelőbb
táncpalotája. — Első-
rendű italok

Szeszes
italok rendelése nem
kötelező

Előkelő magyarok találkozóhelye

Moderne Druderei

empfehlit sich zur Herstellung sämtl.
Druckarbeiten

„RING“ DRUCK- UND VERLAGS-
GESELLSCHAFT M. B. H.
WIEN, XII., RUCKERG. 12 - TEL. 82-3-13
VERLANGEN SIE DEN BESUCH
UNSERER VERTRETERS

**Vizhallan,
elasztikus,
tartósabb és
olcsóbb mint
a bőr az uj
BERSON
GUMMITALP**

GRAND-HOTEL
BRISTOL
BADEN
BEI WIEN, JOSEFSPLATZ
TELEFON 142

Kávéház, vendéglő, bár

A legmodernebb, előkelő ház, központi fűtéssel, minden szobában meleg és hideg víz. Bank, postahivatal táviróval és interurban telefonnal a házban

Elsőrangú penzió, fűtött szobával
naponta
120.000 kor.

Mindennap
5 órai tea táncsal

A vendégeknek két táncsnár áll rendelkezésükre, a modern táncok begyakorlására

TULAJDONOS
LANTOS
RESTAURANT LANTOS IN WIEN
IV., PANIGLGASSE 17

Ristorante LIDO

I., NEUER MARKT 3

A legfinomabb olasz konyha! Asztali és csemegeborok, a leghíresebb olasz borpinccéből.

Ha jól akar enni, úgy csak a **SCHWARZ** Restauratio-ba menjen **Magyar kereskedők találkozóhelye!**
II., Rothensterngasse 31

★ „Ideal“-harisnyák ★ I., Trattnerhof 2 ★ A legújabb és legelegán-
(Graben) ★ sabb kötött és szövöttárak ★

„ZOLLNER“ kőservendéglő ★ II. Hammer-Purgstallgasse 7 ★ Magyar konyha! * Magyarok találkozóhelye!
Esti menü * Alapítva: 1874-ben

„Az Ember“ terjesztését Glöckner Endre (für Wien, XVIII., Gentzgasse 7) intézi. Minden a kiadóhivatalnak szánt küldeményt erre a címre kérünk.
„RING“, Druck- u. Verlags-Gesellschaft nyomása Wien, XII., Ruckergasse 12. Telephon: 82-3-13.